

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Кафедра педагогіки і психології

Пояснювальна записка
до дипломної роботи спеціаліста

на тему: Незрілість дитини до школи та її наслідки в молодших класах

Виконала: студентка V-го курсу,
напряму підготовки (спеціальності)
0101 Педагогічна освіта
7.01010201 Початкова освіта
Біров М. Б.
Керівник: Гаврилук І.Ю.
Рецензент:

Берегово – 2016 р.

**Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

Biró Marianna
Az iskolaéretlenség és következményei kisiskolásoknál.
Diplomadolgozat

Témavezető:
Gávrilyuk Ilona

Beregszász – 2016

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
I. A KISISKOLÁSOK ÉLETKORI SAJÁTOSSÁGAI	8
1.1. Testi fejlődés	8
1.2. Az idegrendszer fejlődése	9
1.3. Kognitív folyamatok, társas kapcsolatok változásai	11
1.4. A mozgás és koordináció fejlődése	15
II. AZ ISKOLAÉRETTSÉG FELTÉTELEI	17
2.1. Fizikai és biológiai feltételek	17
2.2. Pszichés és mentális feltételek	20
III. A GYERMEKEK FELKÉSZÍTÉSE AZ ISKOLÁRA	24
3.1. Egészségügyi felkészítés	24
3.2. Pszichológiai és pedagógiai téren történő felkészítés	25
IV. AZ ISKOLAÉRETLENSÉG HATÁSA A BEILLESZKEDÉSI FOLYAMATRA	34
V. AZ ISKOLAÉRETLENSÉG FELTÉRKÉPEZÉSE	42
ÖSSZEFOGLALÁS	67
PEZÍOME	69
FELHASZNÁLT IRODALOM	71
ÁBRÁK JEGYZÉKE	72
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	73
MELLÉKLETEK	74

ЗМІСТ

ВСТУП	6
I. ВІКОВА ХАКТЕРИСТИКА ДИТИНИ МОЛОДШИЙ ШКІЛЬНИЙ ВІК	8
1.1.Фізичний розвиток	8
1.2.Розвиток нервовий системи	9
1.3.Пізнавальні процеси, та зміни у соціальні відносини.....	11
1.4. Розвиток руху та координації	15
II. ГОТОВНІСТЬ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ	17
2.1. Фізичні та біологічні умови	17
2.2. Психологічні та розумовні умови	20
III. ГОТУВАННЯ ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ	24
3.1. Медична підготовка.....	24
3.2. Підготовка у галузах психології та педагогії	25
IV. ВПЛИВ НЕЗРІЛІСТЬ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ІНТЕГРАЦІЇ	34
V. ВІДКРИТТЯ, ВІДОБРАДЖЕННЯ НЕЗРІЛІСТЬ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ	42
ВИСНОВКИ	67
РЕЗЮМЕ	69
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	71
СПИСОК МАЛЮНКІВ	72
СПИСОК ТАБЛИЦЬ	73
ДОДАТКИ	74

BEVEZETÉS

Minden évben izgalmakat, várakozás teli hangulatot idéznek elő a tavaszi hónapok, amikor a gyermekek iskolaérettségének megállapítására, a beiskolázásra kerül sor. Ha a kisgyermek testileg, lelkileg jól fejlett, szeptemberben már iskolába mehet. S ezzel kezdődnek az igazi izgalomok. Minden szülőben él a szorongás, milyen lesz az iskola, hogyan állja meg az ő gyermekük a helyét az új körülmények között. A gyermek számára is nagy pillanat az, amikor iskolába lép. Ezzel befejeződik egy életszakasz és megkezdődik a tanulás, vagy, ahogy ezt ma is mondják, az életre való felkészülés, a mindennapi életben való eligazodáshoz a megfelelő kompetenciák elsajátítása. Sorsdöntő pillanat ez, s nem mindegy, hogy milyen élményeket raktároz el a hat-hétéves kisgyermek erről az időszakról.

Az iskolába lépés első napja, az a néhány perc, ami várakozással telik el, sokak emlékezetében ma is élénken él. Sokan talán úgy emlékeznek vissza, mint valami nagyon jó, kellemes dologra, mert a tanító szeretettel, simogatással fogadta, s segítette megtenni az „első lépéseket”. Biztos akad azonban olyan felnőtt is, akinek emlékezetében úgy él az első nap élménye, mint egy kellemetlen álom: úgy emlékszik vissza, hogy milyen szorongató élmény volt az, amikor édesanyja szoknyáját fogta, s zokogott, amikor belépett az iskola kapuján, mert nem tudta, mi vár rá, félt az ismeretlentől. Minden gyermek nagyon mélyen éli át az első nap élményét, az iskolába lépés pillanatát. Ez nem véletlen, mert valóban valami egészen más, mert valami egészen új kezdődik az életében.

Az iskolába lépéstől hosszú éveken keresztül a tanulás lesz a gyerek számára az a fő tevékenységi forma, melynek minősége közvetlenül alakítja iskolai karrierjét, távlataiban pedig egész személyiségfejlődését, életpályáját. Ezért rendkívül fontos, hogy a gyermek elérve életének e fordulópontját testileg-lelkileg felkészülve induljon el az iskolába. Sajnos azonban gyakori tapasztalat, hogy ez a testi-lelki felkészülés nem történt meg. Dolgozatom célja, hogy az iskolaéretlenség fogalmát megvizsgálva annak hatásait tanulmányozzam a kisiskolások körében. Céлом, hogy feltárjam, van-e hatása az iskolaéretlenségnek az alsó tagozatos gyermekek tanulmányi előmenetelére, illetve a szocializációs folyamatokra.

A szakirodalmi kutatás mellett egy helyi középiskola alsó tagozatait vezető pedagógusaival készíték szóbeli interjút, valamint egy összesítő táblázatot az első három osztályos tanulók fejlődésére nézve. Alapvető hipotézisem az a gyakorlati tapasztalat, hogy az első osztályban problémákat mutató gyermekek a második és harmadik évfolyamokban is gondokkal küzdenek, mind a tanulmányi eredményeket, mind a magatartási és beilleszkedési

nehézségeket illetően. Fontos, hogy e gondok hátterét elemezzük, és a családi háttér vagy a mentális problémák mellett az iskolaéretlenség kérdéskörével is foglalkozzunk.

Kutatásomat a Beregszászi 3. számú Zrínyi Ilona Középiskola három alsó tagozatos osztályában, annak magyar és ukrán tannyelvű osztályközösségeiben tervezem elvégezni. A tanintézmény különleges státusából fakadóan rendkívül érdekes vizsgálati eredményekre számítunk, hiszen összehasonlíthatjuk a magyar és ukrán tannyelvű osztályokba beíratott gyermekek előmeneteli eredményeit.

I. A KISISKOLÁSOK ÉLETKORI SAJÁTOSSÁGAI

1.1. Testi fejlődés

A legmeghatározóbb a test magasságának, termetének és a testsúlyának törvényszerű alakulása változása. A fiúk 3 éves kori 98,6cm-ről 115,9 cm- re növekszik 6 éves korra, a lányoké 98,06-ról, 115,4 cm-re alakul. Testsúlyuk 14,8 kg-ról 20,6 kg-ra a fiúk és 14,6-ról 20,1 kg-ra emelkedik a lányok esetében. Tíz éves korban a fiúk és lányok testmagassága és testsúlya azonosságot mutat.(fiúk testmagassága 139,2 cm, leányok 139,1 cm, testsúlyuk 33,1 kg, leányoké 32,9 kg.)

A fokozatosan megszűnő gyermekkori formák egy fejlettebb testalkat, az iskolás gyermek alkata váltja fel. Megváltozik a fejnek, a törzsnek és a végtagoknak az aránya, a törzs és az alsó végtagok a fejhez viszonyítva növekszenek. A törzs és a test is jobban tagolódik, differenciáltabb lesz. Az arc is elveszti a korábbi kisgyermekes jellegét, középső és alsó része fejlődik, karakterizáltabbá válik. Kialakul az élettani görbület. Az alkat teljes fejlődésében alapvető szerepe van a csontrendszer fejlődésének, a váz csontosodása folytatódik. 7-8 éves korban a 20 medencecsont három különálló részből áll, összenövése most kezdődik és serdülő korban csontosodik el. A csontozat azonban még rugalmas, könnyen deformálódik, ezért a testtartásra fordítsunk különös gondot. A gyermek testsúlyának 27%- a izom, 8 éves korban. Az izomzat, beleértve a szívizomzatot is, a fokozatosan növekvő intenzitású, optimális terhelés hatására kedvezően fejlődik. Az agyműködés tökéletesedik, az idegkapcsolatok fejlődésében is jelentős változás áll be az ingerületi és gátlási folyamatok viszonyában és ez a kiegyensúlyozottság a mozgáskoordinációs képességre és a figyelem összpontosítására is kedvezően hat. A kisiskoláskorban a nagy szervi funkciók- légzés, vérkeringés, anyagcsere egyidejűleg fejlődnek a test növekedésével. A fejlődésben lévő légzőszervek- a szűk légutak, a kistérfogatú mellüreg- a kevésbé fejlett bordaközi izmok miatt nem megfelelő mélységű és erejű a be- és kilégzés. [Gál, 2009]

Kötetlen játéktevékenységük során a gyermekek kivétel nélkül mozgásos játékokkal foglalják el magukat: futkosnak, fogócskáznak, szökdelnek, labdáznak. A függésre támaszra alkalmas rácsokon felkapaszkodnak, függenek, hintáznak, egyensúlyoznak. Mozgásukban azonban sok hibát fedezhetünk fel, pl. ütemes járásnál nem tartják be a lépések egyenletes hosszát, szaladás közben térdeik beroggyannak, trappolással szaladnak, kartartásuk futás

közben helytelen. Labdadobáskor főleg lányoknál helytelen a testtartás pl.: karok lendítése oldalra, túlzott hátrahúzása, a könyök kifelé csavarása stb.

Az első osztályba lépő gyermek képes páros- és egy lábbal szökdelni, páros lábbal kisebb akadályt átugrani, fel- és leugrani. Ezeknek a mozgásoknak a sikere az egyéni fejlettségtől függ. Hibás lehet a karok mozgása, a repülés íve (lapos), helytelen talajfogás. Az iskolai testnevelés lehetőséget biztosít a mozgáscselekvések helyes elsajátítására, kijavítására, alkalmazására, készségekké alakítására, a kondicionális és koordinációs képességek fejlesztésére. [Gál, 2009]

1.2. Az idegrendszer fejlődése

Az idegrendszer, amely koordinálja mozgásunkat, nagyon bonyolult kommunikációs rendszer. Általa vagyunk képesek a környezetünk ingereire reagálni, azt feldolgozni, értékelni és továbbvezetni. Különösen jelentős a homloklebény fejlődése, amely a humán funkciókat hordozza, a tudatos, akaratú tevékenységek központja. A homloklebény minőségileg magasabb szinten hangolja össze a többi agyi központ aktivitását. Ez teszi az embereket képessé arra, hogy figyelmüket irányítsák, terveket készítsenek, és hogy önmagukra reflektáljanak. Valószínűleg a homloklebény növekvő szerepe magyarázza az iskoláskor viselkedéses változásait. Az új képességek megjelenését elősegíti az is, hogy megváltozik, lateralizálódik a két agyfélteke munkamegosztási kapcsolata. Ez kifinomultabb, összetettebb cselekvést, magasabb szintű gondolkodást tesz lehetővé. Megváltozik az ingerület és a gátlás viszonya, aránya is. Ahogyan az agykéreg egyre jobban átveszi a viselkedés irányítását, úgy indulnak be az önkontroll folyamatok, amelyek kialakításában, az idegrendszeri érettség mellett a külső környezet nevelési hatásainak is szerepük van.

Észlelési funkciók

Alaklátás

Míg az óvodáskorra nagyrészt a strukturálatlan, egészleges, szinkretikus látásmód a jellemző, 6-7 éves korra kialakul a Gestalt-látás, amikor az egészet nem globálisan, hanem részeivel együtt képes észlelni a gyermek. A rész-egész viszonyainak, összefüggéseinek a felismerése az írás-olvasás tanulás fontos előfeltétele. Egy szó egy „Gestalt”, ami apróbb részekből, betűkből áll. A mondatok is tagolódnak szavakra – tehát fontos az, hogy ami egybe tartozik, azt egybe is lássa, és az egyes szegmentumokat, pl. szavakat, képes legyen

egymástól elkülöníteni vizuálisan és auditíve is, és mindezeket képes legyen átfordítani egymásra. [Cole, 2003, 163 old.]

Formaészlelés

Kezdetben csak egy kritérium mentén képes a gyerek két elemet összehasonlítani. A felismerés alakulása a látási konstanciák fejlettségétől függ (forma, nagyság). 5-6 éves korra a gyermek képes egyszerre több tárgyat elrendezni nagyság, szín és forma szerint.

Színfelismerés

Színfelismerésre – perceptuális megkülönböztetésre – már a 3 éves gyerek is képes, de a színek nevét tanulni kell. Gyakori tapasztalat, hogy a hiány nem a szenzoros megkülönböztetésben van (nem színvak vagy színtévesztő a gyerek), hanem a szenzoros jelentéseket nem tudja verbalizálni, szociális környezete nem fordított gondot arra, hogy a színek nevét megtanulja.

Térészlelés

A térészlelés kialakulása, a térirányok leképezésének stabilizálódása alapvetően a test-séma alakulásának függvénye. A test-séma kialakulása után a test, mint önálló perceptuális egység elkülönül a környezet egyéb tárgyaitól, külön kognitív sémát képez, és a vizuális téri referenciarendszer központjává válik. A tárgyak téri elhelyezkedésének lokalizációja mindig a saját test referenciáján történik. A periódus kezdetén a jobb és bal irányok megkülönböztetése várható el, elsőként a domináns kéz felismerése. A lent és a fent megkülönböztetésében is a saját test részei nyújtanak vizuális szempontot. Ez a folyamat az ontogenetikus fejlődésben a 4-10 életév között zajlik, de 5-7 év között mutatkozik a legintenzívebb fejlődés e területen. A térészlelés minősége fontos szerepet játszik az írás-olvasás tanulásában. A térirányok felismerésének és megkülönböztetésének fejletlensége mutatkozik meg bizonyos betűtévesztési hibák mögött. Fontos, hogy az óvodában és a családi körben megfelelő legyen a mozgás. Nagy szerepe van a verbális tudatosításnak.

Motoros fejlődés

A zavartalan mozgásfejlődéshez elengedhetetlen a normális téri tájékozódási képesség és a mintázott környezet. 6 éves kor táján a finommotorika vesz nagyobb lendületet. A szem és a kéz között veleszületett koordinációt feltételezünk, de ez tovább finomodik a kézfeizmok és az ujjak izmainak fejlődésével párhuzamosan. Ezek alapvetően meghatározzák a rajz és íráskészség alakulását. A lakótelepek a mozgás szempontjából deprivált környezetnek számítanak. Az óvoda felelőssége nagy ezen a téren. A mozgás hordozza a legnagyobb transzfert, vagyis olyan tapasztalatokat, ami átvihető más fejlődési

területekre. Normális fejlődésnél az említett perceptuális funkciók differenciálódása és integrálódása egyidejűleg megy végbe a 3-6 éves fejlődési szakaszban.

A legújabb kutatások szerint a szenzoros integráció fontos állomása a vesztibuláris rendszer. A vesztibuláris rendszer teszi lehetővé a felegyenesedés után azt, hogy a mozgás által állandó változásban lévő szenzoros világ kezelhető legyen. Szabályozza a testtartás feletti kontrollt és a kontrollfunkciókat. Terápiás hatása is van. A központi idegrendszer fejlődésében mutatkozó rendellenességek törvényszerűen együtt járnak vesztibuláris funkciózavarokkal. Az anyával együtt átélt komplex és adaptív szociális interakciók elősegítik a gyermek figyelmi folyamatainak a külvilág ingereire való átkapcsolását, és „nem-én” elkülönülését, az éntől független külső világ konceptualizálását. [www.tereske.net, 2016]

A vesztibuláris ingerkeresésnek a 6-8 hónapos első csúcs után egy második, kisiskoláskori csúcsa is van. 10 év alatt a vesztibuláris terápiának jó hatása lehet.

A tanulási nehézségeket olyan minimális agykárosodás idézi elő, amely nem eléggé kiterjedt a mentális retardációhoz, de szelektív hatásából kifolyólag igen változó deficitet okoz. Ezt a jelenséget a szakirodalom MCD (minimális celebrális diszfunkció) néven diagnosztizálja.

Az MCD leggyakoribb jellemzői: hiperaktivitás, perceptuo-motoros zavarok, emocionális labilitás, általános koordinációs deficit, az irányított figyelem vizuális zavarai, impulzivitás, gondolkodási és memóriazavarok, speciális zavarok az írás, olvasás és számolás területén, beszéd és hallás zavarai. [www.tereske.net, 2016]

1.3. Kognitív folyamatok, társas kapcsolatok változásai

Az észlelési képességek fejlődése

A látás élessége 7 éves korban fejlődik leginkább, az akkomodáció és a különbségérzékenység intenzívvé válik. A tagolatlan, diffúz látásmód helyét egyre inkább átveszi az elemző látás, a strukturált egész észlelése. Kisiskoláskorban szilárdulnak meg a téri dimenziók, a gyermek képessé válik a térirányok megkülönböztetése objektív tárgyakra vonatkozóan. Ennek az az előfeltétele, hogy a saját testét perceptuálisan képes legyen elkülöníteni a környezettől, vagyis kialakuljon a saját testről egy perceptuális séma. Az egocentrikus tér objektivizálódik. Ez a folyamat 9-10 éves kor körül fejeződik be. A különböző konstanciák is állandósulnak (nagyság, alak, szín). A hallási észlelés is fejlődik, a

hallási küszöb jelentősen csökken. Az idő észlelése szintén konkrétabbá válik. Az időről fokozatosan fogalmat alkot a gyerek, az egyes időtartamok megítélése közelít a valósághoz, ehhez a modern élet is hozzásegíti a gyerekeket, amiben sokkal fontosabb szerepet játszik az időbeosztás.

A képzelet változásai

Az óvodáskorra jellemző a csapongó, változatos, a realitáselvnek sokszor ellentmondó gazdag képzelet. Az alsó tagozatos osztályokban még megmarad ez a sajátosság, de miután a kisiskoláskorra már megnőnek a gyerek észlelési tapasztalatai, az észlelési sémákkal szoros kapcsolatban álló képzelet is elveszíti lassan a csapongást. Az iskolába lépés utáni időszakban főképpen a reprodukív képzelet fejlődik. A sikeres tanulásnak ez igen fontos feltétele. A kisiskolásnak egyre több olyan dolgot kell elképzelnie, amelyeket a tanítási órákon csak hiányosan vagy egyáltalán nem lehet bemutatni. Enélkül nem tudja követni és megérteni az órán hallottakat. A valóság egy részét a szavak segítségével a képzeleti képek helyettesítik. Az alkotó, produktív fantázia is a reprodukív képzeletben fejlődik. 9-10 éves korban a képzeleti kép egyre jobban megközelíti a valóságot. [Mérei – Binét 1993,26. old.]

Az emlékezet fejlődése

Az emlékezetet az óvodáskor kezdetén a mozgás és a cselekvés határozza meg. A verbális emlékezet is cselekvésbe ágyazva fejlődik. A szavakra való emlékezést elősegítik a testtel kapcsolatos anticipációs jellegű játékok is, mint pl. a kerekecske-gombocska. A jó ritmusú verseket, alliteráló szöveget könnyen megjegyzik. A cselekvésbe ágyazott emlékezet dominanciája után a vizuális emlékezet lesz uralkodó. Ennek az emlékezetnek a kiváló teljesítménye életkori sajátosság, a gyerekek képekre, tárgyakra jobban visszaemlékeznek, mint szavakra. 5 éves kor után megjelenik a szándékos emlékezet, megnövekszik az emlékezet terjedelme is. Különösen szembetűnő a fejlődés a verbális emlékezet területén. A 4 éves gyermek verbális emlékezetének a terjedelme kb. 12-13 szótag. 6,5-7 éves korban az elvárás kb. 16-18 szótag. Ennyit képes tárolni a rövid távú emlékezetében, és kérésre visszamondani. A verbális emlékezet fejlődése nagyon fontos, hiszen az iskola erre épít, de az iskolába lépés pillanatában a gyerekek vizuális emlékezete még jobb, verbális emlékezetük nem mindig megbízható. [Salamon 1993]

Kisiskoláskorban az emlékezet minősége jelentősen változik. Növekszik az emlékezet terjedelme, fejlődnek az emlékezeti stratégiák. Az iskolai tanulás is megköveteli, hogy a verseket vagy egyéb tananyagokat az ismételtetés által vessék be. Jelentős változás következik be az emlékezeti szerveződés területén is. A kategoriális gondolkodás fejlődése

könnyíti a felidézést, és azt segíti elő, hogy egyre nagyobb mértékben legyenek képesek az információk akaratlagos tárolására és előhívására. Az iskola a szándékos reprodukív emlékezetet nagymértékben igénybe veszi, s ez nagy akaratú erőfeszítést igényel a tanulóktól. Az emlékezet típusai közül ebben az időben már a verbális emlékezet dominál, de jobb a bevésődés, ha cselekvéshez, szemléltetéshez is köthető az adott szöveg. Az idegen nyelvek tanítását ebben az időben a legoptimálisabb elkezdeni, de nem nyelvtani alapon, hanem konkrétan – szavak, kifejezések nagy mennyiségét súlykolva. A szóemlékezet fejlődése miatt bámulatatos eredményeket lehet elérni. Az alsó tagozatos nevelőknek ismerniük kell az emlékezetnek azt a sajátosságát, amit reminiscenciának nevezünk. Ez azt jelenti, hogy a késleltetett, elnapolt reprodukció jobb teljesítményt eredményez.

Gondolkodás fejlődése

A gyermek képzelet működéséhez emlékek, tapasztalatok, korábbi átélések szükségesek, a gyermek ebből egy egységes egészet hoz létre, tehát a képzelet az emlékezetre épül. A 3-4 éves gyermek képzeletét az érzelmek irányítják. A képzelet egyik éltetője a mese, legfőbb funkciója a vágykeltés és a hiányzó ismeretek pótlása. A gyerekek gyakran a mesét úgy élik meg, mint valós eseményeket, később azonban már kialakul mesetudat, vagyis a gyermek el tudja különíteni a mesét a valóságtól. Óvodáskorban a gondolkodás még összefonódik a többi megismerési folyamattal, nem önálló pszichikus tevékenységként jelenik meg. Megjelenik azonban a szemléletes gondolkodás, ami azt jelenti, hogy egy képről vagy tárgyról felidézi az összes tapasztalatot, ami a tárgyhoz köthető. Emellett jellemzi őket az egocentrikus gondolkodásmód, tehát mindent magához viszonyít térben, időben, célban. [Salamon 1993]

Az iskoláskor elején a gyerekek még nem tudnak mentálisan manipulálni tárgyakat anélkül, hogy azok ne legyenek jelen a maguk fizikai valóságában. Ez a szakasz 7 éves kortól 11-12 éves korig tart. A konkrét periódus során a gyerekek gondolkodása fokozatosan veszít „egocentrikus” jellegéből, változókéony lesz, és reverzibilissé válik. Előbb-utóbb képes egy helyzet több aspektusát is figyelembe venni. Kezdenek kialakulni az összefüggő kognitív sémák, amelyek kezdetben tevékenységek sorozatai. Piaget a konkrét műveleti szakaszban éri először tetten a kognitív funkciót. Amikor egy problémát akar megoldani, most már képes többféle lehetőséget átgondolni.

Ezt a kort egy sor kiteljesedésben levő struktúra jellemzi, amelyek a konkrét gondolkodás alapját képezik, és következetes logikai elveknek vannak alávetve. Ilyenek az osztályozás, soralkotás, tagonkénti megfeleltetés, az egyszerű vagy sorozatok közötti

megfeleltetés stb.. Itt kezdődik el a prepubertás – korra oly jellemző gyűjtögetés, amely egyik funkciója ennek a gondolkodási sajátosságnak a gyakorlása. A konkrét műveleti szakaszban a műveleteket a gyerek még úgy végzi el, mintha magukat a tárgyakat rendezné, csoportosítaná. Ebben az értelemben konkrét. De maga a művelet már belsővé vált folyamat, a cselekvés interiorizálódott. A gondolkodásban megjelenik a tranzitív reláció. A gyerek a szemléletben adott tárgyakon el tud végezni logikai műveleteket, de ugyanezeket elvontabb szinten, verbálisan még nem tudja megoldani.

A konkrét szakaszból a formálisba való átlépés jelentős változást hoz a gyermek problémamegoldó képességében. A formális műveletek kiterjesztik a konkrét rendszereket úgy, hogy azok magukba foglalják a kombináció gondolatát és annak lehetőségét, hogy a gyerek ráésszméljen olyan változók egymástól való függésére, mint a súly, sebesség és az idő, amelyeket az előző szakaszban külön-külön vett figyelembe.

Piaget úgy gondolta, hogy a konkrét műveleti gondolkodás megjelenése az oka a gyerekek társas viselkedése megváltozásának is. Megértik, hogyan kell szabályokhoz igazodva játszani, megértik és elfogadják a társas és erkölcsi szabályokat is. A szociális környezet kiszámíthatóbbá válik számukra, hiszen gyakorlottabbakká válnak más emberek szándékainak bejósolásában és értelmezésében. Ez a szakasz tehát a szabály-szerep gondolkodás szakasza is, a gyerek kb. 9-10 éves korig a legmélyebb tiszteletet érzi a szabály iránt, ami számára adott és szent, Loevinger szerint lelkiismeretes konformista. Ebben az életszakaszban jelentősen fejlődnek a motoros képességek, motoros szabályok – szokások – alakulnak ki. A kisiskolás mozgásigénye feltűnően nagy, szinte minden gyerek megszállottja a mozgásnak. [Salamon 1993]

A szociális érettség és az önkontroll funkciók fejlettsége

Az iskolába lépéskor fontos kritérium, hogy a gyermek képes legyen más gyerekekkel egy csoportban dolgozni. Meg kell találnia helyét a kortárs-csoportban, és az ott uralkodó szabályokhoz tudni kell alkalmazkodnia. Ezek nagymértékben összefüggenek az idegrendszer változásaival is. A társakkal való szoros együttlét és együttműködés az énkép fejlődését is elősegíti. A társas összehasonlítás egyre nagyobb szerepet kap önmaga megítélésében. A gyermek kb. az iskolába lépés küszöbén jut el odáig, hogy az agykéreg szabályozó funkcióinak eluralkodása következtében érzelmeit, viselkedését kontrollálni, szabályozni tudja. Ez a képesség lehetővé teszi a társas környezetben való otthonos mozgást is, a közösségbe való beilleszkedést, a többi gyerekhez való alkalmazkodást. Az önkontroll folyamatok felerősödése a magatartás irányításában is vezető szerepet játszik. Az önkontroll

folyamatok fejlődésével kialakul a feladattudat és a feladattartás. A feladatot – sokszor vágyai ellenére – el kell vállalnia és a munkát be kell fejeznie, nem szabad abbahagyni. A szabálytudat ebben a korban már szintén kialakul, a gyerekek már túljutnak az egocentrikus nézőpontra, és képessé válnak a szabálykövetésre, pl. a szabályjátékra is. A csoporthoz való tartozás követelménye a szabályok megértése és követése. [Mészáros, 2002, 150, old.]

Egyéb változások

Más az iskola tárgyi környezete, a tantermek berendezése, mint az óvodában. Az óvodában nagyobb és mobil tér áll a gyerekek rendelkezésére. Az iskolában ma még majdnem mindenütt a padok formális elrendezése a megszokott. A frontális pad-elrendezés az oktatási kommunikációt szolgálja, nem teszi lehetővé a személyes kapcsolatot. Ez a helyzet kezdetben magatartási-viselkedési problémákat okozhat, és az agressziót is fokozza. Megváltozik az időbeosztás is. Az órák 45 percesek. A tanítók ezt figyelembe veszik, és oldják a tanítási óra feszültségeit játékkal, mozgással. Az iskolában az elmélyült játék büntetéssel járhat együtt. Az iskolában belépnek a szimbolikus jutalmak: pontok, csillagok, osztályzat. A gyermek ezt nem mindig érti, és valamikor a negatív szimbólumot pozitívnak veszi. Az ilyen értékeléssel érdemes várni, mert ez a személyiségfejlődést a külső kontroll attitűd irányába viszi el.

1.4. A mozgás és koordináció fejlődése

A gyermek mozgásfejlődése már megtanult mozgások tökéletesedése és az első mozgáskoordinációk megjelenése a jellemző. A fejlődés három fő irányt követ. Megnyilvánul a teljesítmény javulásában, a mozgásvégrehajtás minőségében pontosságában és az ismert mozgások kombinációjában. Ugyanazt a mozgást egyre több kombinációban és egyre több feladathelyzetben képes felhasználni a gyerek, pl. járás összekapcsolása mászással, tolással és hordással.

Hat- hétéves korban már olyan kombinációt is végre tudnak hajtani a gyermekek, amely 3-5 különböző elemet tartalmaz. Ezek azonban csak egymás utáni, egymást követő elemkombinációk lehetnek. [www.kyokushin-rengokai.hu, 2016]

A koordinációs képességek közül fejlődik a :

a. Egyensúlyozó képesség: Fejlesztéséhez a belső fülben található egyensúlyozó szervrendszerben levő folyadéknak kell mozogni. Bármilyen mozgás, ami a súlypont elmozdulásával jár fejlesztő hatással bír. (ha a fej billen vagy megmozdul, az egyensúly

fejlődik) Pl. ugrás, megállás- elindulás, forgás. A jobb egyensúly egyenlő a kevesebb balesettel.

b. Térbeli tájékozódás: tárgyakhoz, testekhez képest a saját test helyzete. Minél jobban meg tudja ítélni valaki saját testének a helyzetét, annál kevesebb baleset éri és annál pontosabban tud dolgozni egy küzdelemben, vagy annál bátrabban fut egy fogójátékban.

c. Alapmozgások koordinálásának képessége: járás, futás, ugrás, mászás

d. Szerialitás: a dolgok egymásutániségének, sorrendjének a megjegyzése és pontos visszaadása. Pl. kettes- hármas-négyes kombinációk

e. Testrész- tér- idő koordináció: Ebben a korban a legfontosabb a szem-kéz koordináció fejlesztése, mert később ez segíti a gyerekeket az írástanulásban.

f. Kinesztetikus érzéket, mozgásérzékelés: Ha a mozgásérzékelés jól működik, akkor információkat kapunk pl. az izmaink állapotáról, feszülésének mértékéről, így könnyebben tudjuk szabályozni őket. A feszülés és az ellazulás megfelelő változtatásával mozgásunk pontos és gazdaságos lesz, és kevesebb lesz benne a felesleges, szükségtelen erőfeszítés.

Időérzék, tempóérzék, ritmusérzék: ritmustartás (ciklikus sportágakban pl. bicikli, futás, úszás), ritmusalkotás (a ciklikus sportágakban, pl. küzdősport) [www.kyokushin-rengokai.hu, 2016]

II. AZ ISKOLAÉRETTSÉG FELTÉTELEI

2.1. Fizikai és biológiai feltételek

Az iskolaérettség meghatározásánál nagyon jelentős annak megállapítása, hogy az Iskolába lépő gyermek egészségi állapota kielégítő-e. Fel van-e kellőképpen készítve a rendszeres terhelésre, a fokozott figyelemre, a huzamosabb ideig tartó egy helyben ülésre, hogy idegrendszere, látása, hallása egészséges-e, érzékszerveinek állapota megfelel-e az iskolai követelményeknek stb.? Egyszóval testileg, biológiailag iskolaérett-e? Kezdjük mindjárt az elején, az iskolába lépés idejének, a sok szülőt gyakran sérelmesen érintő „beiskolázási életkor” meghatározásával. Jó lenne, ha a szülők megértenék és elfogadnák, hogy iskolába csak az a gyermek való, aki a szóban forgó év május 31-éig 6. életévét betöltötte. A május 31-e és augusztus 31-e között született gyermekek is megkezdhetik tanulmányaikat, ha azt szakember javasolja. [Mihály, 2001]

Évről évre előfordul, hogy szeptemberi, októberi, de még novemberi születésű gyermekek szülei is kérvényekkel, beadványokkal igyekeznek bizonyítani, hogy gyermekük mind testileg, mind szellemileg iskolaérett. Bár a szülőknek az esetek kis hányadában igazuk van, mégis ez az elv elsősorban a gyermekek egészségét hivatott védeni.

A fejlődés szempontjából az élet első 6-7. évében nemcsak az éveknek, hanem a hónapoknak is igen jelentős szerepük van! Amíg a felnőtt szervezete, testsúlya, magassága, alvásszükséglete, idegrendszerének terhelhetősége, étvágya, munkaképessége általában hosszú évekig egyforma, addig ez a 6-7. életévét betöltő — fejlődésének aktív korszakában levő — gyermekről nem mondható el. Igen nagy különbség van az év első és utolsó harmadában született gyermekek testi felépítésében, idegrendszeri terhelhetőségében és munkabírásában.

A testi fejlettség szintjének megállapítására a testmagasság, a súly és a mell körfogat mérése szolgál. Testileg általában azokat a gyermekeket tartjuk iskolaérettnek, akiknek testmagassága meghaladja a 110 cm-t, súlyuk legalább 20 kg, és mellkasuk körfogata kilégzéskor eléri az 55 cm-t.

Természetesen ezek átlagos határértékek, és bizonyos esetekben kisebb súlyú vagy alacsonyabb gyermek is bekerülhet az iskolába. Megismételem, hogy az iskolaérettséggel kapcsolatban az előbbieket csak a testi fejlettségre vonatkozó követelményeket jelentik.

Az iskolába kerülők az említett értékeket általában elérik. A szeptemberi vagy későbbi születésűek, de már az ún. „nyári gyermekek” — a júniustól augusztus 31-ig születettek —

közül is többen még nem jutnak el erre a szintre az orvosi vizsgálat időpontjáig. [Mihály, 2001]

Miért fontosak e számok? Az iskolás életmód, a rendszeres padban ülés, a figyelem hosszú ideig való lekötése megkívánja, hogy az iskolás megfelelő testi, ezen belül idegrendszeri kondícióban legyen. Ha ez nincs meg, akkor a gyermek idő előtt elfárad, nyugtalan, izog-mozog, társait és a tanórát zavarja, és nem lesz képes együtt haladni az osztállyal. Ezért azok a szülők, akiknek gyermeke — akár az őszi születési dátum miatt, akár a testi-idegrendszeri fejlődés elmaradottsága miatt — nem iskolaérett, fogadják meg azt a tanácsot, hogy a gyermek várjon még egy évet, ezalatt behozza lemaradását. A következő évben ezek a gyermekek, mint a legjobb kondícióban levők kerülnek az iskolába, és ez tanulmányi előmenetelükön is meglátszik.

Mi lehet az oka annak, hogy még a nyári hónapok előtt született gyermek nem éri el az iskolaérettség fentiekben említett testi fejlettségi követelményeit? Amennyiben a gyermek súlyban, testhosszban vagy mellkas körfogatban alatta marad a kívánalmaknak, annak sokszor vagy az lehet az oka, hogy eddigi rövid élete során valamilyen hosszan tartó betegség, esetleg szülési sérülés gátolja fejlődését, vagy az, hogy már születésekor alacsony súllyal indult az életnek (nem érte el a 2500 g születési súlyt, tehát koraszülött volt). A testi fejlődésben való lemaradás, mint említettem, a javasolt egy év halasztás alatt behozható.

A betegségekre, azok esetleges fennállására igen gyakran csak az iskolaérettségi vizsgálat hívja fel a figyelmet. Az e vizsgálat „jelzése” alapján elvégzett egyéb orvosi vizsgálatok derítik ki a szív, vese vagy valamely más szerv betegségét, mely később esetleg súlyos problémákat okozhatna, s gátolná a gyermek egészséges fejlődését. [Krippel, 2016]

Ha az ily módon felfedezett betegséget időben kezelni kezdik, megszűnik az a veszély, hogy a gyermeknek a tanév közben kell kimaradnia, kórházba mennie az említett betegségek miatt.

A kezelés megkezdése gyakran segíti a testi fejlődés megindulását, az egészségi állapot általános javulását is.

Sok problémát okoz az iskolában, ha az oda bekerülők között olyan látáshibás (rövidlátó, távollátó, kancsal) gyermek van, aki nem hord szemüveget. E károsodások felismerését is segíti az iskolaérettségi orvosi vizsgálat.

A látáshibák elég nagy számban fordulnak elő. Hozzávetőlegesen 100 beiskolázandó gyermek közül 9-10 látás-hibás. A látáshibákat egyébként ajánlatos még az óvodás korban kiszűrni. Ezért javaslom, hogy a szülő már 3-4 éves korban vigye el szemész szakorvoshoz

gyermekét, ha valamilyen rendellenességet észlel nála. Minél korábban kezelik a látáshibát, annál eredményesebben javítható! Az esetleg rendelt szemüveget a gyermekkel hordatni kell!

Ez igen fontos, mivel előfordulhat, hogy a rosszul látó, de szemüveget nem hordó, esetleg magasabb növésű gyermeket a pedagógus a hátsó padokba ülteti, ahonnan a tábláig nem fog ellátni. Ezért a tanítást nem tudja követni, így állandóan kérdezősködik, és a pedagógus — aki a látáshibáról nem tud — csak azt észleli, hogy a gyermek fegyelmezetlen, figyelmetlen, nem halad együtt a többivel, és zavarja az órát. Igen sok úgynevezett „rossz” tanuló, fegyelmezetlen gyermek változik meg szinte azonnal, amikor látáshibája kiderül, és szemüveget kap. [Krippel, 2016]

Ezeket a problémákat hivatott megelőzni az orvosi vizsgálat keretében végzett szemészeti szakvizsgálat, ha szükség esetén ennek elvégzését javasolják a szülőknek. Így az iskola kapuját csak szemüveggel korrigált, látáshibás gyermekek léphetik át. Itt kell megjegyezni, hogy a szemüveg nem csúfít el senkit, és nem is balesetveszélyes. Ugyanis e két tévhit miatt nem engedi sok szülő hordani a látásjavító szemüveget gyermekének. Nagy százalékban ez a helytelen gyakorlat az oka annak, hogy később, a pályaválasztás során 100 közül 8-9 gyermek nem választhatja azt a pályát, amit szeretne, az időben nem korrigált, viszont már helyrehozhatatlan látáshiba miatt.

A halláshibának, a csökkent hallásnak stb. időben történő felfedezése, kiszűrése szintén nagyon jelentős a gyermek további iskolai sorsát illetően. Egy rejtett halláscsökkenés beszédhibát okozhat, a gyermek „figyelmetlenné” válhat miatta, mivel nem hallja jól a pedagógus beszédét.

Szólni kell az iskolába lépés előtti orvosi vizsgálatban a később oly sok problémát okozó úgynevezett tartási rendellenességről is.

Az iskolaérettségi vizsgálaton megjelenő 100 gyermek közül 28-29 lúdtalpas és 2-3-nak gerincgörbülése van. Ezek az elváltozások nagyon terhelik az iskolás gyermeket. Mindkettő civilizációs ártalom. Ha valaki nem mozog eleget, ha egyoldalú ülő életmódot él (ez pl. a gyakori tv-nézés, számítógépes játékok miatt már óvodás korban is előfordulhat), akkor a kellő törzsmozgások elmaradása a gerinc görbüléséhez vezethet, amit az iskolával kapcsolatos terhelések (pl. a túltömött, könyvektől, füzetektől súlyos iskolatáska cipelése) csak tovább fokoznak. Ezért javasolják az orvosok a hátitáska viselését a kisiskolásoknál. Ez a súly egyenletes elosztása folytán nem terheli egyoldalúan az egyik testfelet.

Amennyiben a rendszeres lábszáron, lábujjhegyen járás elmarad, és a gyermek állandóan cipőben, papucsban csoszog, akkor a talp boltozatának süllyedése korán kialakul.

Ezért akár az óvodában, akár otthon a gyermek tartásának rendellenességeit meg akarjuk előzni, akkor ne állítsunk akadályokat a gyermek mozgásigénye elé. Sőt, meg kell követelni, hogy rendszeresen szaladgáljon a szabad levegőn/ és gondoskodni arról is, hogy már 3-4 éves korában tornáztassa lábfejét. Pl. járjon napközben játékosan 5-10 percig mezítláb, lábfejének külső szélén, illetve lábujjhegyen.

Legalább egy mondatban meg kell említeni a testi edzés fontosságát. A gyermek legyen minél többet a szabadban, télen is! Kevesebbet üljön a tévé, a számítógép vagy a különféle videojátékok előtt! Nem kell féltetni a levegőtől!

Fontos megemlíteni a balkezes gyermekek gyakori, indokolatlan „kínzását” is. Az iskolában ma már nem akadály, ha a gyermek bal kézzel akar írni, de otthon is „bele kell törödni” a gyermek balkezességébe. A balkezes embernek agyi beidegződése fordított, ellentéte a jobbkezesének. Ezért a balkezes embert jobbkezességre erőltetni ugyanolyan kellemetlen, kényelmetlen, mintha a jobbkezes embert köteleznénk arra, hogy ügyetlen bal kezét használja mindenre. A balkezes indokolatlan szidása és minden eszközzel „jobb kézre” kényszerítése a gyermek normális lelki és testi fejlődését akadályozhatja. Kialakulhat nála a csökkentértékűség tudata. A balkezesség nem ügyetlenség, nem rendetlenség, és még csak nem is „csúnya dolog”. [Krippel, 2016]

2.2. Pszichés és mentális feltételek

Az eredményes tanuláshoz a testi (biológiai) fejlettségen, „iskolaérettségen” kívül megfelelő pszichikus fejlettségre is szükség van. Az iskolában többek között írni, olvasni, számolni tanítják a gyermekeket, ehhez rengeteg feltétele van az eredményes tanulásnak.

Sok képesség, készség megfelelő fejlettsége szükséges már az általános iskola első osztályában ahhoz, hogy a pedagógus nevelő-oktató munkája sikeres legyen.

Ha mindezek megtalálhatók a gyermeknél, akkor mondhatjuk iskolaérettnak (iskolára alkalmasnak). E képességek teljes vagy részleges hiánya az iskolaéretlenséget okozza.

Szükséges mindenekelőtt az, hogy a gyermek beszédének fejlettsége megfelelő legyen mind formailag, mind tartalmilag. Ma már mindenki előtt ismert Pavlov és más tudósok kutatása nyomán, hogy a beszéd mennyire összefügg a gondolkodással. Egyik a másik nélkül nem képzelhető el. Az ember beszéddel fejezi ki, közli gondolatait, ennek révén tartja a kapcsolatot embertársaival, környezetével (kommunikáció), és a beszéd útján ért meg másokat, szerzi ismereteit. (írott és élő beszéd útján.) Ezért szükséges tehát, hogy az iskolába

lépő gyermek jól, világosan, érthetően tudja magát kifejezni. Helyesen kiejtett szavai mondatokká állnak össze. Ha a gyermek az egyes hangokat nem tudja tisztán kiejteni, selypít, pösze, raccsol stb., érthetetlenek lesznek az egyes, általa kiejtett szavak, mondatok is. [Porkolábné, 2005]

Tehát nagyon fontos, hogy a hangképzés tiszta, a hangok érthetőek legyenek, azaz a gyermek beszéde formailag megfelelő legyen.

Ez nemcsak a beszéd, hanem az olvasás-írás megtanulásának szempontjából is fontos. Hogyan tudja helyesen leírni vagy elolvasni a hangokból összeálló szavakat az, aki a hangot nem tudja helyesen kiejteni? (Pl. „s” helyett mindig „sz”-t olvas vagy ír, ill. fordítva.)

Már itt megjegyzendő, hogy az óvodának szülőknek mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy mire a gyermek iskolába kerül, tisztán, érthetően beszéljen. Ez egyik feltétele az iskolaérettségnek.

Még fontosabb azonban, hogy tartalmilag is elérje a beszédfejllettség a megfelelő szintet. Mit jelent ez? Elsősorban azt, hogy az iskolába kerülő kislány vagy kisfiú értelmesen ki tudja fejezni gondolatait, élményeit, a vele vagy mással történeteket el tudja mondani, és jól megértse azt, amit a felnőttek neki mondanak.

Csak így tud megfelelni az iskolai követelményeknek, és csak így tudja elmondani gondolatait, így tudja „leolvasni”, amit az olvasókönyv képein vagy a táblán lerajzolva lát. Csak így tudja megérteni a feladatokat, csak így tud beszámolni tanítójának az olvasott vagy látott dolgokról, a vele történetekről, élményeiről.

Mindehhez megfelelő szókincre is szükség van. Ugyancsak már itt kell felhívni a figyelmet az elmondottakkal kapcsolatban, hogy „beszélni csak beszélgetés útján tanul meg a gyermek”.

A pszichikus fejlettséghez, iskolaérettséghez tartozik az „érdeklődés” is a külvilág, a környezet iránt. Az iskolaérett gyermeket kell, hogy érdekeljék a környezetében látható dolgok, személyek, tárgyak, mindig többet és többet akarjon tudni róluk. Megpróbálja előre felismerni az egyes betűket, számokat, iskolásdit játszik társaival, úton-útfélen kérdezősködik stb. (Nagy hibát követ el az, aki nem törekszik ezt az érdeklődést a gyermek értelmi szintjéhez mért helyes válaszokkal kielégíteni.) Az érdeklődés szinte együtt jár a figyelem és megfigyelőképesség fejlődésével, illetve fejlettségével. Ami érdekli a gyermeket, arra figyel, azt megfigyeli, sőt igyekszik meg is jegyezni. Ebből kell kiindulnia a pedagógusnak a kis elsősök tanításának megkezdésénél, de meg kell követelnie már bizonyos tudatos, önkéntes — ahogy mondani szokták — aktív figyelmet is. Ez azt jelenti, hogy még

az iskolába lépés előtt képessé kell tenni a leendő elsőst arra, hogy akkor is figyeljen (illetve megfigyeljen) néhány percig bizonyos dolgokat, és meg is őrizze azokat emlékezetében (legalább egy bizonyos ideig), ha azok nem is keltették fel túlságosan érdeklődését, sőt talán unalmasak is számára. Ugyanis az iskolában olyat is kell majd tanulnia, ami esetleg nem lesz mindig érdekes. Ez bizonyos gyakorlatokkal, fejlesztéssel elérhető már az óvodás korban. A gondolkodás terén az iskolaérett gyermeknél az úgynevezett analízisre és szintézisre való képesség már megfelelő szinten van. Tudja azt, hogy az egész részekből áll, képes arra, hogy a részekből az egészet összerakja, s az egészet részekre bontsa. Ez alapvetően fontos valamennyi tantárgy (anyanyelv, környezetismeret, matematika stb.) tanulását illetően, mivel csak így, ennek a képességnek a birtokában tanítható meg a kisgyermek arra, hogy a szavak betűkből állnak, s a számok bonthatók és összeadhatók stb. Mindezek a képességek nem elegendők azonban, ha a gyermekben a beiskolázás idejére nem fejlődött ki bizonyos munkaérettség, feladattudat is. Ez azt jelenti, hogy meg tudja különböztetni a játékot (amit akkor hagy abba, amikor akar) a feladattól, a „munkától”, azaz tudja, hogy kötelességét akkor is teljesítenie kell, a feladott leckét akkor is meg kell írnia, ha unja, ha játszani szeretne. [Porkolábné, 2005]

Az érzelmi téren való iskolaérettség átvezet az úgynevezett szociális (társadalmi) érettség területére is. A beiskolázás, az iskola újfajta életformát, magatartást követel: elsősorban a közösségben, az osztályban való oktathatóságot. A tanító nem egyenként neveli, oktatja, tanítja a gyermekeket, mint nagyon régen, még az ókorban és középkorban szokás volt, hanem egy egész osztályt tanít egyszerre. Ez azonban csak úgy lehetséges, ha az egyes gyermekek jól be tudnak illeszkedni az osztályközösségbe, ha a pedagógus vezetésével részt tudnak venni a közös munkában, alkalmazkodnak az iskolai szabályokhoz. Egyszóval: ha szociálisan érettek.

Nehezen lehetne úgy eredményes munkát végezni egy osztályban, ha minden gyermeket külön kellene figyelmeztetni feladatának elvégzésére, és egyenként tanítani, vagy ha egyesek zavarnák társaikat lármával, mozgással, lökdöséssel, mások viszont annyira félénkek volnának, hogy meg sem mernének szólalni a többiek előtt, állandóan sírnának stb. ugyanis az iskolai közösséghez való alkalmazkodás alapja az érzelmi kiegyensúlyozottság. A szociális érettséghez tartozik bizonyos önállóság is, képesség az önkiszolgálásra (pl. önálló öltözködés, vetkőzés, étkezés, tisztasági csomag használata), bizonyos feladatok végrehajtására stb.

A felsorolt képességeken kívül a már meglévő tapasztalatok, alapismeretek és gyakorlati készségek is nagymértékben fokozzák az iskolára való alkalmasságot. Ide tartoznak a gyermek önmagára, a természeti és társadalmi környezetre vonatkozó tapasztalatai, az alapismeretek (tájékozottság), az ábrázoló készség (utánczás útján és önállóan), a megfelelő kezűesség és mozgásbeli ügyesség (pl. az íróeszközök megfelelő használatában).

A pszichikus iskolaérettségnek természetesen még egyéb tényezői is vannak, pl. a lényeglátás bizonyos fejlettsége, képesség elemi fogalmak (többek között a mennyiségfogalom), ítéletek, következtetések alkotására, a közösség igénye.

Az eddig elmondottak alapján megállapítható, hogy az iskolaérettség összetevői nagyon sokrétűek, tehát az iskolára való alkalmasság komplex jellegű. Hogyan jut el a gyermek az iskolaérettség fokára? Mikor válik alkalmassá a beiskolázásra? A fejlődés folyamán, illetve következtében 6-7 éves kora között. A fejlődés feltételei: egyrészt bizonyos örökletes, illetve veleszületett adottságok, másrészt a környezet és a környezetnek a gyermekre gyakorolt helyes, céltudatos nevelői ráhatása, vagyis a gyermekkel való megfelelő, fejlesztő foglalkozás.

A környezet, a nevelés, a környezeti ingerek vezető szerepe elvitathatatlan a fejlődésben. Eredményességének azonban bizonyos fokig határt szabhatnak (mint már említettük) az öröklött adottságok, biológiai feltételek és bizonyos esetleges idegrendszeri sérülések.

A fejlesztésnél természetesen figyelembe kell venni az egyéni sajátosságokat is. A fejlődés biológiai és pszichikus síkon egyaránt történik, ha nem is mindig egy időben. Amennyiben a fejlődést valami akadályozza, lassítja — pl. kisméretű szülési sérülés, koraszülés, betegségek vagy környezeti elhanyagoltság (a gyermekkel való megfelelő foglalkozás hiánya), esetleg mindkettő — a gyermek általában vagy az egyes felsorolt területeken lassabban fejlődik, és iskola éretlenné válik. Ez azt jelenti, hogy a beiskolázás idején az ismertető különböző okok folytán nem lesz alkalmas a tanulás megkezdésére. Annak erőltetése tehát egészségének rovására mehet, iskolatársaival nem lesz képes együtt haladni a tananyagban, kudarcok érik stb. [Kósáné, 1998]

III. A GYERMEKEK FELKÉSZÍTÉSE AZ ISKOLÁRA

3.1. Egészségügyi felkészítés

A gyermekek egészségügyi felkészítéséhez orvosok tanácsai három alapvető területre irányulnak. Ezek a következők:

1. megfelelő táplálkozás;
2. elegendő mozgás a szabad levegőn;
3. az egészséges életvitel rendszerének, a helyes életritmusnak kialakítása.

Nem mindegy, hogy a gyermek mit, mennyit és hogyan eszik. A szervezet az ételekben levő tápanyagokat használja fel építőanyagként a fejlődéshez, növekedéshez, gyarapodáshoz. A fejlődésben levő gyermeknek sok építőanyagra, főleg úgynevezett fehérjékre van szüksége. Fehérjét tartalmaz a tej, a tejtermékek, a tojás és a húsok. Tehát a gyermek étrendjének összeállításakor gondoskodni kell arról, hogy a gyermek naponta megigyon fél liter tejet, megegyen 15 dkg húst vagy felvágottat és ezen kívül vagy egy tojás, vagy egy kockasajt, illetve túró szerepeljen az étrendjében. Ugyancsak fontos, hogy a szervezet egészséges működéséhez szükséges vitaminokat, a csontfejlődést segítő ásványi sókat tartalmazó ételeket (friss zöldséget, gyümölcsöt, salátákat stb.) is kapjon. A fehérjék, vitaminok, ásványi sók fontosságát azért kell hangsúlyozni, mert, ahogy növekszik a gyermek, a felnőttek úgy lesznek egyre közömbösebbek étrendje összeállításánál. Az igaz, hogy zsíros kenyéren is fel lehet nőni, de az egyoldalú, fehérjét, vitaminokat, ásványi sókat kevésbé tartalmazó étrend lassúbb ütemű fejlődéshez vezet. A helyes étrend összeállítása egyaránt fontos az otthon és a napköziben étkező gyermekek számára.

Nem közömbös az egészséges fejlődés biztosításánál az sem, hogy az étkezés milyen körülmények között történik. A gusztusosan elkészített étel ízléses tálalása, az étkezések fontosságának hangsúlyozása elősegíti, ill. fokozza az étvágyat. Semmiképpen sem szabad „tömni”, evésre kényszeríteni a gyermeket, mert ez által az evést megutálja, rosszul evő, így testileg lassan fejlődő lesz. A gyermek sokat legyen szabad levegőn, és ott kedvére futkározhasson, szaladgáljon, játsszék. Ez a tanács nemcsak a tavaszi, nyári hónapokra, hanem egész évre szól. Tehát évszaktól függetlenül a gyermek egészséges fejlődése szempontjából fontos naponta minimum másfél, de lehetőleg két-három óra szabad levegőn tartózkodás. A mozgáshoz a gyermeknek szabadságra van szüksége, tehát ne korlátozzuk mozgásában, játékában, mert csak így fejlődik izmainak erőssége, így alakul ki helyes testtartása. Az egészséges életvitel rendszere, a helyes életritmus kialakítása azt jelenti, hogy a gyermek életében mindig minden történés (étkezés, játszás, pihenés, fürdés, felkelés,

lefekvés) azonos időben játszódják le. A szervezetnek csak így tudunk ritmikus terhelést adni. A további élet során a szervezet ehhez hozzászokik, alkalmazkodik. Akinek kora gyermekkorában nem bizonyos életritmus szerint telt el, annak az iskolai életforma, a ritmikus terhelés, a tanórák és szünetek váltakozása, majd a felnőttkorra jellemző ciklikus munkaritmus megtanulása és elviselése is igen nehéz feladatot fog jelenteni. Ajánlatos tehát kialakítani már kora gyermekkorban az egészséges életritmust. Segíti nevelői munkánkat, ha időben kialakítjuk a gyermek napirendjét. A pontos, azonos időben történő felkelés, mosakodás, reggelizés, az esti program kialakult rendje, az esti lefekvés ideje mindennap ritmikusán ismétlődnek meg. Ettől csak nagyon indokolt esetben térjünk el. Ha következetesek vagyunk, megköveteljük gyermektől a végrehajtást, a rend szeretete, a rendszeresség szokásává válik. Ez megkönnyíti az iskolai életbe való beilleszkedést, az iskolai rend és fegyelem megtartását is. [www.tereske.net, 2016]

Természetesen nem elég csak követelni. Már itt megemlítem, hogy a példaadásnak óriási a nevelő hatása. Nem mindegy, hogy mit lát a gyermek a környezetében, a szülőktől és más, a családban együtt élő felnőttektől, nagyszülőktől. Az édesanyjának, édesapjának és a többi felnőttnek is tartania kellene magát a rendszerességhez, következetesnek kellene lenniük a napirend megtartásában. (Ez saját egészségüket is szolgálja!) Az otthoni életrendet — óvodás gyermek esetében — „összhangba” kellene hozni az óvoda életrendjével is, mert az óvodai és az otthoni életritmus közötti nagy eltérés szintén zavarokat okozhat a fejlődésben. Egy 5-6 éves gyermek általában reggel 6-7 óra között ébredjen, naponta ötször egyen, délután két órát aludjon, este 7 órakor fürödjön, és az esti mese után menjen aludni.

3.2. Pszichológiai és pedagógiai téren történő felkészítés

Az iskolára való felkészítés természetesen nem korlátozódhat közvetlenül az iskolába lépés előtti hónapokra. A felkészítés munkáját jóval előbb meg kell kezdeni. S nem csak érzelmi téren!

A felkészítésben, a fejlesztésben elsőrendű szerepe lenne a családnak, a szülőknek! Az iskolás kor előtt a gyermek legfontosabb tevékenységi formája a játék, majd egyre nagyobb teret kap a munka, természetesen csak fokozatosan. A két fő tevékenységi területet használjuk fel a tervszerű fejlesztésre. A munkához már megfelelő érettség szükséges. A játék segít abban, hogy a gyermek egyre többet ismerjen meg a világból, egyre magasabb szintre jusson. E tevékenység során fejlődik egész személyisége — de csak akkor, ha a

játékban aktív szereplő. A játék közben fejlődik a mozgása, a kez ügyessége, és ezen keresztül fejlődnek az értelmi erők is. A játékos tevékenység segít megismerni a világot, annak tárgyait, a tárgyak tulajdonságait. Minden gyermek számára meg kell teremteni a játék lehetőségét. Biztosítani kell egy kis játéksarkot, ahol a gyermek nyugodtan, kedvére játszhat. A játékokat úgy helyezük el, hogy ahhoz könnyen hozzá lehessen férni, le tudja venni azt, amivel játszani szeretne. A gyermeket közben rászoktatjuk a rendre is. A játék után tegye helyére mindazt, amivel foglalkozott, s ezt a feladatot ne végezze el helyette senki sem. Ha rászoktatjuk a rendre, ha ő maga teszi vissza a játékokat, eszközöket, akkor a rend igényé válik nála, s arra fog törekedni, hogy szűkebb környezetében rend legyen. A munkaérettség és a szociális érettség egyik összetevője ez, de az esztétikai érzék fejlődését is elősegíti.

Így kezdődik a rendszeret kialakítása, illetve kialakulása, mely biztosítéka lesz annak, hogy a gyermek később az iskolás korban a könyveit, iskolai felszerelését is igyekszik rendben tartani, s nem kell azokat az iskolába indulás előtt az utolsó percben, a lakás legkülönbözőbb helyéről összekapkodni. [Kende – Illés, 2007]

A játék mellett a 3-6 éves gyermek életében egyre nagyobb hangsúlyt kap a célirányos tevékenység: a munka, s ez is örömet jelent, különösen akkor, ha elvégzéséhez sikerélmény társul. Ne fukarkodjunk a dicséretekkel! Simogassuk meg a szorgoskodó gyermek fejét, aki — igaz, még kicsit ügyetlenül — már maga fűzte be a cipőjét, még nem tökéletesen ugyan, de lassan, fokozatosan, sok próbálgatással, közben sokat biztatva, egyedül öltözött fel stb.

Elsősorban olyan feladatokkal bízunk meg a gyermeket, amely saját személyével kapcsolatos teendők elvégzéséből áll (pl. levetett ruhák összehajtogatása, cipőjének fényesítése, ágyának elrendezésében való segédkezés stb.) Bevonhatók a gyermekek a munkába is, természetesen erejükhez mérten és kezdetben játékos szinten. A még csak tipegő apróság is szívesen „lábatlankodik” például a konyhában, és fáradhatatlanul „segít” rakosgatja az edényeket, eszközöket, amelyek a konyhában találhatóak. Ha sütés, főzést, szívesen teszi (pl. gyúrja, süti a tésztát, amit a babáknak készít). Vegyük komolyan ezt a „munkát”, menjünk bele a játékba. Ha tésztát adunk a gyermek kezébe, utánozni fogja a gyúrás mozdulatait. Fejlődik kez ügyessége, megfigyelőképessége, hisz alaposan szemügyre kell vennie minden mozdulatot. Az is jó, ha az edények között „csinál rendet”, rakosgatja a lábasokat, egyiket a másikba vagy egymásra. Nem is gondoljuk, hogy ezzel milyen fontos gondolkodási műveletet gyakorol. Összehasonlítja, melyik kisebb, melyik nagyobb, melyik fér bele a másikba, tehát — bár nem tudatosan — kialakul benne a kisebb, a nagyobb fogalma. Helyesen járunk el akkor is, ha a gyermeket irányítjuk olyan módon, hogy minden

tevékenységét magyarázattal kísérjük. „Gyere, most kivesszük a szekrényből a kislábast. Teszünk bele zsírt és lisztet. Szépen megpirítjuk”, stb. Ezáltal fejlődik megfigyelőképessége, emlékezete és szókinccse is. Talán feleslegesnek tűnnek ezek a dolgok, pedig a gyermek fejlődése szempontjából nagy a jelentőségük. A beszéddel kísért cselekvés jobban rögződik a gyermekben. Szereti, és szívesen utánozza a felnőttek munkáját, beszédét, s így szinte észre sem veszi, milyen fontos dolgokat tanul meg szinte játszva. Az így elsajátított ismereteket később is szívesen fogja alkalmazni. Hasonlóan fog játszani a babaedénnyel, főz, süt a babák számára, eteti őket. [Kende – Illés, 2007]

Kiemelném, hogy a gyermeket természetesen csak erejéhez mért feladatokkal szabad megbízni. Ha erejét meghaladó munkába kívánjuk befogni, ilyen feladatot bízunk rá, hamar elkeseredik. Elveszti kedvét és önbizalmát, s már a könnyebb feladatok elvégzéséért sem fog lelkesedni. Csak lassan, fokozatosan léphetünk előre a feladatok nehézségét illetően. Összetett, bonyolult tevékenységre később kerülhet sor. Ne követeljünk tőle felnőtt szintű, tökéletes munkát, mert a kis kezek még nem elég ügyesek. Sokat, nagyon sokat kell majd gyakorolni a különböző tevékenységeket. Ne legyünk türelmetlenek! A munka révén nemcsak munkaérettsége, feladattudata fog lassan kialakulni, hanem közben — mint említettem — fejlődik megfigyelőképessége, emlékezete és szókinccse is. Sokat segít a munkába való bevonás a gyermek önállóságának (szociális érettségének) kialakulásában is.

Mit végezhet önállóan a gyermek? Fokozatosan szoktassuk mindenekelőtt a testápolásra, önálló mosakodásra, törülközésre, fésűködésre. Ehhez alapvetően szükséges a külön eszköz. Legyen mindenkinek külön törülközője, fésűje, fogpohara, fogkefeje. Higiénés szempontból is kívánatos ez. Minél korábban étkeznek, öltözködnek önállóan, annál jobb. A tevékenységet egyszerű utánzással sajátítja el a gyermek. Legyen kis evőeszköze, tányérja, mert ezzel könnyebben bánik. Ha látja a felnőttek étkezését, öltözködését, ő is úgy fogja végrehajtani e tevékenységeket. Ha a szülő — itt elsősorban az édesanyára hárul a feladat — bevonja a gyermeket az étkezés előkészítésébe, sokat segít az önállósodásban. Az édesanyával, édesapával közösen végrehajtott cselekvés, tevékenység egyébként is különösen nagy élmény a gyermeknek. A meghitt kapcsolatokra, együttlétekre még felnőtt korában is emlékezni fog, és a nevelés szempontjából ez nem lényegtelen. Ilyen meghitt hangulat kísérheti a gyermek és édesanyja ténykedését. (Érzelmi téren való fejlesztés.)

A játék és a munkába való bevonás azonban csak akkor lesz fejlesztő hatású, ha a családi környezet jó, ha otthon megfelelő környezet veszi körül a gyermeket, s a szülők nem mutatnak más példát, mint amit gyermeküktől megkövetelnek. Nagyon fontos a nyugodt,

kiegyensúlyozott családi légkör. Ha ilyen környezetet teremtünk és tudunk biztosítani, a növekvő, cseperedő gyermek is nyugodt, kiegyensúlyozott lesz. Könnyen fog alkalmazkodni az iskolához és az ott rá váró követelményekhez. Az ideges, kapkodó hangulat, légkör rányomja a gyermekre is a bélyeget. Kapkodóvá, idegessé válik. Ha iskolás lesz, feladatait rendetlenül végzi el, így nem kap dicséretet, sőt esetleg büntetés lesz a „jutalma”. Ez csak ronthat, mert elkedvetleníti, és így a továbbiakra, a fejlődésre nem hat előnyösen.

Az iskolára való felkészítés során, a gyermekek nevelésében nagyon fontos a példaadás. A szülő, miként a pedagógus, nemcsak szóval nevel, hanem egész lényével, magatartásával. Ahogy beszél, ahogy öltözködik, ahogy másokkal, másokról beszél, nyilatkozik, ahogy örül valaminek vagy szomorkodik, ahogy emberekkel érintkezik, ahogy nevet, olvas, mindez nagy hatással van a gyermekekre. Ne követeljünk mást, csak azt, ahogy mi élünk, dolgozunk, cselekszünk! [Zsolnai, 2003, 37. old]

Az eddigiekből látható, hogy a játék és a munkába való bevonás általában milyen nagy fejlesztő hatással van a gyermekre a megfelelő környezet s szülői példaadás mellett.

Egyes képességeket azonban még külön kiemelten is fejleszteniünk kell az iskolaérettség érdekében.

A 6. életéhez közeledve fokozatosan el kell juttatnunk a gyermeket arra a szintre, hogy az iskolai követelményeknek majd minden téren meg tudjon felelni. A fejlesztést sokirányúan kell végeznünk.

Szinte a legfontosabb terület a beszédfejlesztés. A leglényegesebb, hogy engedjük beszélni a gyermeket, mert ha otthon ebben gátoljuk, állandóan csendre intjük, ez szellemi fejlődésében visszamaradáshoz vezet. A beszéd funkcióját gyakorolni kell, mint minden más tevékenységet. Minél többször csinálunk valamit, annál jobban fog menni, vagyis minél többet engedjük beszélni, annál jobban ki tudja magát fejezni. Gazdagodik szókincsben, fejlődik kifejezőképességben. [Zsolnai, 2003, 37. old]

A 3-6 éves gyermek sokat kérdez. Mi ez? Miért? Minek? Mikor? — teszi fel a kérdést, s ezekre türelmesen mindig válaszolni kell a gyermek értelmi szintjének megfelelően. A rendreutasítás, a „leintés”, a szülő ideges válasza, ingerlékenysége esetén leszokik a kérdezősködésről, a kíváncsiskodásról. Ez baj, mert e nélkül nem juthat előbbre a világ megismerésében.

Ezt nagymértékben elősegíti, ha mindig válaszolunk kérdéseire, mert a válasz újabb kérdés alapja lehet. Természetesen nem elég csak a válaszolásra szorítkozni. Minden alkalmat meg kell ragadni, hogy felhívjuk a gyermek figyelmét az újabb, érdekesebb

jelenségekre környezetében, pl. utazás, séta közben, s a környezet változásaira (évszakonként). Ez szintén tápot adhat kérdezősködéseinek. Legyünk türelmesek, ha a gyermek esetleg számunkra nem egészen érthetően fejezi ki magát. Ha hibázott, ne szégyenítsük meg, hanem ismételjük el a mondatot helyesen. Ha megszegyenítjük, rossz hatást vált ki. Ha észre vesszük, hogy egy-egy hang kiejtése hibás, ne próbáljuk úgy javítani, hogy ráirányítjuk a figyelmét. Ezzel csak ronthatunk. A gyermek gátlásossá válik, szorongani kezd, és fél beszélni, mert fél a megszegyenüléstől. Kialakulnak nála a kisebbségi érzések, amelyek szintén gátolják az egyenletes, egészséges fejlődést.

A javítás helyes módja — mint említettem — az, ha a szülő helyesen kiejti a hibás hangot, illetve kimondja a szót. A helyes kiejtést a gyermek megfigyeli, hangoztatását rögzíti, és lassan, a felnőttet utánozva, ő is helyesen fogja kiejteni.

Legfontosabb a türelem és a tapintat, hiszen a gyermek a beszédhibájáról nem tehet. Annak különböző orvosi és pszichológiai okai lehetnek. Ha a beszédhibát folyton hangsúlyozzuk, megnehezítjük a gyermek számára a nehézség leküzdését. Ne fenyegezzük azzal, hogy az iskolában ki fogják csúfolni, mert ez fokozza félelmét, és súlyosbítja a beszédhibát. Az ilyen gyermek gyámoltalanná, visszahúzódóvá válik. Ha a szülő beszédhibát észlel, ne próbálkozzék az otthoni javítással, hanem forduljon szakemberhez, orvoshoz, pszichológushoz, logopédushoz, nevelési tanácsadóhoz. A beszéd fejlesztésének legjobb módja a gyakorlás, de ez ne jelentse azt, hogy csak a gyermek beszéljen. Szükséges az is, hogy a felnőttek helyes beszédét, jó kiejtését hallgassa, figyelje meg. Beszélgessünk nagyon sokat. Erre számos alkalom kínálkozik. Használjuk ki a séták adta lehetőséget. Meséljük el, beszéljünk róla, mit láttunk a kirakatban, az utcán. Később ezt már a gyermek is meg tudja tenni. Sőt, figyelmét irányíthatjuk is. „Figyeld meg a kirakatot, szeretném, ha otthon elmesélnéd édesanyádnak, hogy mi mindent látunk”, „Én is megfigyeltem, meglátjuk, ki emlékszik majd több dologra”. Így nemcsak beszéde fejlődik, hanem egyúttal megfigyelőképessége és emlékezete is. [Zsolnai, 2003, 37. old]

A gyermek szívesen veszi, ha „versenyezhet” és ilyen felhívás után „komoly verseny” alakulhat ki a szülő és gyermeke között, ami csak elősegíti a jelzett képességek fejlődését.

A beszéd fejlesztésében sokat segítenek a könyvek. Mivel ebben az életkorban a gyermek még nem tud olvasni, adjunk a kezébe képeskönyveket. Nézegesse azok képeit együtt a szülővel. Először a felnőtt mesélje el, mi mindent lát a képen, majd később már a gyermek tegye ezt. A képolvasás jól előkészíti az olvasástanulást, az iskolában is képes lesz képről összefüggő történeteket mesélni. Vigyázzunk arra, hogy ha több kép van egymás

mellett, azokat balról jobbra haladva vegye szemügyre a gyermek, figyelje meg, és mesélje el a látottakat. Adjon nevet a képen látott gyermekeknek, felnőtteknek, utánozza az állatok hangját, nevezze meg a színeket. Ezekkel a feladatokkal fejlesztjük a gyermek szókincsét, kifejezőképességét, megfigyelőképességét, fantáziáját is, a hangok utánzásával pedig a tiszta hangoztatást segítjük elő. A képolvasást kérdésekkel irányíthatjuk. A képolvasás fejleszti a szem mozgását is, a helyes szemmozgás beidegződését. A beszéd fejlesztésére további lehetőségeket adnak a versek, mesék. Vegyünk verses és meséskönyvet, iratkozzunk be a gyermekkel együtt a gyermekkönyvtárba. A képeskönyveket nagyon szeretik a kicsik. A szülő olvassa a verset, mesét, és közben nézzék együtt a gyermekkel a hozzátartozó képeket. Amikor néhányszor hallotta a szöveget, már a kép fel fogja idézni azt, és rövidesen ő maga akarja elmondani a képpel kapcsolatos verset, mesét. A meséket azért is szeretik a gyermekek, mivel szívesen utánozzák annak főhősét és izgulnak sikeréért. (Ezzel segítjük az érzelmi átélés fejlődését.)

Először célszerű rövid meséket mondani, majd fokozhatjuk a terjedelmet, egyre hosszabb történeteket mesélve. Igazi hatását akkor érzük el a beszédfejlesztés szempontjából, ha a gyermekkel is megpróbáljuk elmeséltetni, elmondani. Így fokozatosan hozzászoktatjuk a szándékos figyelemre is, amely kezdetben csak rövid ideig tart, de egyre hosszabb ideig lesz képes rá. Erre nagy szükség van, mivel az iskolában legalább 15 percig kell figyelnie egyfolytában. A mese elmondásával ugyancsak fejlesztjük emlékezetét. A szép versek, mesék azon kívül fejlesztik a gyermek ritmusérzékét, szókincsét, kifejezőképességét, esztétikai érzékét, tehát jól szolgálják az anyanyelv megszerettetését. A ritmikus versikéket, érdekes meséket könnyen, gyorsan megtanulják a gyermekek, és szívesen elmondják, ha van hallgatóság. Ez pedig általában mindig akad, mert legtöbbször nagy öröm a családnak, mikor már „önálló produkcióra” kerül sor. Ez fejleszti az önállóságot, szereplési készséget és bátorságot, önbizalmat is ad.

Taníthatunk népi mondókákat, kiolvasókat, találós kérdéseket, közmondásokat. Lehet olyan játékokat játszani, amihez kiolvasó szükséges, és ennek segítségével választjuk ki például a hunyót, aki megkeresi a szobában eldugott tárgyat. Milyen jó lehetőséget ad ez a játék a megfigyelőképesség fejlesztésére, de az együttjátszás élményének hatása a közösségi érzés, szociális érettség, beilleszkedési készség fejlesztése szempontjából is nagy jelentőségű.

A gondolkodás fejlesztését nem lehet elválasztani az eddig mondottaktól, a játékosságtól, a sok mozgást igénylő cselekvéstől (manipulálás), az életkornak megfelelő

konstruálási (szerkesztő, építő) feladatoktól stb. A gyermeknek előbb a valóságban „saját kezűleg” is el kell végezni a feladatokat, hogy azután fejben is el tudja képzelni a megoldást, majd gondolatilag, elvontan is képes legyen erre a tevékenységre. Így fejlődnek lassan az egyes gondolati tevékenységek, az összehasonlítás, a differenciálás (rendezés), az analízis-szintézis (rész és egész viszonyának értékelése), a következtetés stb. [Zsolnai, 2003, 37. old]

Papír és írószertokban kaphatók szép játékkártyák, amelyekkel a gyermek számos feladatot tud elvégezni. Rendezheti, csoportosíthatja, válogatást végezhet. Fejlettebb fokon, 4-5 éves korban a gondolkodás fejlesztését szétvágott képekkel is végezhetjük. A két-három részre vágott képet rakja össze a gyermek, és mesélje el, mit ábrázol. A játékboltokban kapható mesekockával is játszhatjuk ezt a játékot. Rakja össze egy-egy mese képét: Hófehérke, Piroska és a farkas. Csipkerózsika stb. Új játék a mozaikkép, ami szórakoztató, társasjátékként játszható, de egyedül is összerakhatja a gyermek. Az összerakott képről mesélhet történeteket, meséket. Kezdetben az összerakás nehezen megy, de hagyjuk próbálkozni a gyermeket, a gyakorlás meghozza az eredményt. A képek összerakása, kirakása révén a részek és az egész viszonyát érzékeli közvetlen gyakorlati tapasztalás útján, játékos formában.

Ha már ügyes az egyszerű, két-három részre vágott képek összerakásában, fokozhatjuk tovább mindezt úgy, hogy több kép összevágott, részekre vágott darabjait keverjük össze, így az összerakáson kívül rendezést, válogatást is el kell végeznie. Ezzel a feladattal már komoly gondolkodási tevékenységet gyakorol.

A kockajátékkal is munkát végez a gyermek. Építhet belőle, rakosgathatja, s közben megismeri a színeket, a különböző formákat, mértani testeket, nagyságukat, mennyiségi összehasonlításokat végezhet (több, kevesebb, ugyanannyi stb.) Ügyes játék a „Babilon” is, amellyel szintén számos tevékenységet lehet végezni.

A gyermek maga próbálkozzék. Ha nem sikerül a vár építése, ne mutassuk meg, mert ezzel a munka eredményének élményétől fosztja meg a gyermekét. Hagyjuk próbálkozni.

Sokszor felvetődik a kérdés: tanítsa-e olvasni, írni, számolni az óvoda, a szülő a gyermeket? A válasz egyértelmű: ne! Azokat a feladatokat végeztesse csupán, amelyeket az eddigiekben ismertettünk.

Fontos a mennyiségfogalom, a matematikai képesség fejlesztése is. A közvetlen környezet ebben is sokat segíthet. Nem számtant kell tanítani, az az iskola feladata. A fejlesztés, az iskolára való felkészítés során az ilyen irányú, a számolás megtanítását elősegítő képességeket kell fejleszteni. Hogyan? Sok módja, játékos lehetősége van ennek is.

Mindenekelőtt meg kell ismerkednie a kisebb, a nagyobb, a több, a kevesebb stb. fogalmával. Séta vagy más ténykedés közben rendezgessen a gyermek. Keresse az utcán, a játszótéren, a polcokon a kisebb, a nagyobb tárgyakat. Viszonyítsa őket egymáshoz. Melyik a legkisebb, a legnagyobb, melyik nagyobb, melyik kisebb. Mi áll az udvaron, a ház előtt, a fa alatt, a pad mellett. A már elmondott rendezgetés a lábasokkal (műanyagpoharakkal) szintén segíti a számolási képesség fejlesztését, felismerteti a viszonyokat. Az asztal terítése során gyakorolja a párokba rendezést, a csoportosítást. Megkérhetjük arra, hogy szedje össze a lapos tányérok, majd a mélyeket. Megkérdezhetjük, melyikből hány darab van az asztalon, miből van több, kevesebb, ugyanannyi. Hány poharat, kanalat, villát, kést kell a tányérok mellé tenni. Kés, villa, kanál... szedd össze az evőeszközöket! Erre az utasításra, kérésre a tevékenység végrehajtása közben megtanulja, hogy ezek csoportba rendezhetők, evőeszköz a nevük. Játékkal is végezhet rendezési feladatokat. Jól szolgálja ezt a célt a műanyagból készült, színes, egymásba rakható kocka, és számtalan ma már rendelkezésre álló különféle fejlesztő eszköz, amely szintén sorba rendezhető kisebbtől a nagyobb felé és fordítva. Az építőkocka ugyancsak alkalmas játék erre a célra. Kérdéseket is tehetünk fel, melyik a kisebb, melyik a nagyobb. Eltördelt hurkapálcikával is játszhat. Melyik hosszabb, melyik rövidebb. Rajzolhat is ugyanabból a formából kisebbet, nagyobbat, vonalakból hosszabbat, rövidebbet, többet, kevesebbet. Fejleszti a mennyiségfogalmat az is, ha például babszemeket rakogat sorba vagy csomóba. „Két sorba rakj ugyanannyit!” „Legyen az egyik sorban több!” „Melyik csomóban van kevesebb?” Csinálhatjuk ezt egy kézzel, két kézzel két csomóba. Kialakíthat a babszemek segítségével kört, négyzetet, hullámvonalat s más különböző alakzatokat.

A kézügyesség fejlesztésére szintén nagy szükség van az iskolában. Ennek jó módja a rajzolás, festés. Ez az izmok fejlesztését is szolgálja, s erre az írás műveletének elsajátítása során lesz szükség, amikor nagyon finom, összerendezett mozgást kell elvégezni. Feladat tehát a finom mozgások fejlesztése is.

Ne írni tanítsuk a gyermeket, mert a rosszul megtanult betűformát sokkal nehezebb javítani. Az izmok, a mozgás fejlesztése, összehangolása lehet csupán a feladat. Tanulja meg a ceruza helyes fogását. Ennek alapkövetelménye, hogy ne adjunk kemény, vékony ceruzát a gyermek kezébe, mert azt erősen kell fogni és rányomni a papírra. Így görcsös fogásra szoktatjuk, s írása csúnya lesz. A betűket hibásan fogja alakítani, a görcsös szorítás jobban kifárasztja. Szoktassuk arra, hogy a „karikát” jobbról balra kerekítse később az iskolában a „cés” kötés megtanulásánál kulcsfontosságú lehet. A rajzolgatás időszakában legalkalmasabb

a vastag postairón vagy a filctoll, amellyel vastag vonalat lehet húzni és felületet is lehet színezni. Fessen, rajzoljon sokat a gyermek. Ezek fejlesztő hatása igen nagy. Közben megismerkedik a színekkel, fejlődik fantáziája, képzelete, a kéz mozgása is egyre ügyesebbé válik. Engedjük bátran festeni vastag ecsettel nagy papírfelületre. A szép festménynek nagyon örül a gyermek, különösen akkor, ha mások is vele együtt örülnek és megdicsérik. Ne várjunk művészi alkotást, a gyermek szintjéhez viszonyítsunk, és ne fukarkodjunk a dicsérettel. Ez biztatásként hat.

Jó szolgálatot tesz a kézügyesség fejlesztésében a gyöngyfüzés, flakonra kupak csavargatása, a homokban való játék, a homokba rajzolás, a gyurmázás, amely hasonlít az édesanya gyúrási munkájához. Adjunk a kezükbe gyurmát vagy agyagot és ne szidjuk össze azért, mert agyagos lett a keze, homokos a cipője. Szoktassuk azonban a gyermeket arra, hogy a gyurmázásnál, festésnél kössön maga elé kis kötényt, amely megvédi ruháját, s ilyen játék után mindig mosson kezet.

A mozgás és kézügyesség fejlesztésének nagyon jó eszköze még a labda. Labdázzon sokat — ehhez legalkalmasabb a szép, nagy pöttyös labda.

Visszatérve még egyszer a rajzra, azt felhasználhatjuk a megfigyelés, monotónia túrés, feladattudat, munkaérettség fejlesztésére is. Pl. a gyermek lemásolhat különböző mértani formákat (négyzet, téglalap, háromszög), s rajzolhat segítségükkel szép, díszítő sort.

Röviden még arról, hogyan szervezzük meg a gyermek első napjait az iskolában. Idejében szerezzük be a felszereléseket, könyvet, füzetet, táskát, íróeszközöket. Kössük be a könyveket, füzeteket, ez már biztonságérzetet ad a gyermeknek. Legyen a lakásban olyan hely, ahol nyugodtan tud dolgozni. A szülő segítsen a gyermeknek, ha szükséges és hallgassa meg, mi minden történt az iskolában. A szülők vegyenek részt az osztály közös megmozdulásain, menjenek el a fogadóórákra, szülői értekezletekre, érezze a gyermek, hogy törődnek vele, érdekli a szülőket az ő élete. [Zsolnai, 2003, 41. old]

IV. AZ ISKOLAÉRETLENSÉG HATÁSA A BEILLESZKEDÉSI FOLYAMATRA

Amint a bevezető sorokban már utaltam rá, amikor a gyermek iskolás lesz — életének fordulópontjához érkezik. Addigi életét, még ha óvodás volt is, bizonyos kötetlenség, inkább a játék, játékos életforma jellemezte. Az iskolába lépés után mindez nagyrészt megváltozik, ha nem is mindjárt egyszerre. Most már elsősorban neki kell alkalmazkodnia az iskolai szabályokhoz, a tanító nénihez, a társaihoz, meg kell értenie és el kell végeznie bizonyos feladatokat akkor is, ha unalmasak, nem hagyhatja abba, amikor neki tetszik, mint a játékot. [Zsidi, 1997, 56. old]

Tudjuk, hogy a gyerekek különböző mértékben és ütemben fejlődnek, hatalmas egyéni eltérések lehetnek közöttük. Kutatások szerint az iskolába lépő hatévesek közötti fejlődési fáziskülönbség mentális életkorban kifejezve több mint öt év is lehet - vannak hatévesek, akik egy négyéves, és olyanok is, akik egy kilencéves fejlettségi szintjét mutatják. A szociális életkort tekintve ugyanez a különbség még ennél is nagyobb, több mint hat év. A gyerekek egy része csak az iskolakezdést követő két, három évben éri el a hatévesek átlagos érettségét. Igazából ez nem kellene, hogy gondot jelentsen, ha az iskolák nagy része nem várna el olyan teljesítményeket a gyerekektől, amelyekre még nem képesek, ha figyelembe venné eltérő fejlődésüket, és ehhez igazítaná módszereit.

Az eredményes tanuláshoz a testi (biológiai) fejlettségen, „iskolaérettségen” kívül megfelelő pszichikus fejlettségre is szükség van. Az iskolában többek között írni, olvasni, számolni tanítják a gyermekeket, ehhez rengeteg feltétele van az eredményes tanulásnak.

Sok képesség, készség megfelelő fejlettsége szükséges már az általános iskola I. osztályában ahhoz, hogy a pedagógus nevelő-oktató munkája sikeres legyen.

Ha mindezek megtalálhatók a gyermeknél, akkor mondhatjuk iskolaérettnek (iskolára alkalmasnak). E képességek teljes vagy részleges hiánya az iskolaéretlenséget okozza.

Az iskolaéretlen gyermek egész személyiségében vagy több részterületen lassabban fejlődött. Azoknál a gyerekeknél, akik éretlenül kerülnek be az iskolába, a pedagógus és otthon a szülő is jellegzetes megnyilvánulásokat tapasztal. Legszembetűnőbb jel lehet a fáradékonyság, akár a fizikai, akár a szellemi tevékenység során, illetve figyelmi, koncentrációs problémák jelentkezése. Folyamatosan kilépnek a feladathelyzetekből, sírások vagy túlzottan játékosak lehetnek. Az is előfordulhat, hogy sokszor megbetegszenek, a szervezetük így tiltakozik a számukra megterhelő igénybevétel ellen. Egyre szembetűnőbbé válik, hogy lemaradnak a tanulásban, motiválatlanok lesznek, magatartási-, viselkedési

problémák alakulhatnak ki náluk, egyre szélesebbé válik a szakadék a gyerekek tűrőképessége és az iskolai elvárások között. A sorozatos kudarcok aztán hosszú időre meghatározzák a tanuláshoz és az iskolához való viszonyukat, vagy akár későbbi pályafutásukat is. [Kósáné, 1989, 141. old.]

Jellemzőjük, hogy az iskolai kudarcok miatt:

- Lemondanak tanulás iránti kezdeti érdeklődésükről. (Ez a kijelentés talán idealistán hangzik, de minden ember szeret megfelelni, szeret önmaga megfeleléséről, szerethetőségéről visszajelzéseket kapni. Mivel az iskolai környezetben a tanulási teljesítmény az elégedettség- elégedetlenség mércéje, kezdetben minden diák szeretne jól tanulni.)
- Leépül a világ megismerésére irányuló természetes igényük
- A tanulás mint élmény kudarcot jelent számukra.
- A tanulási kudarcok károsítják önértékelésüket, önbecslésüket.
- Képességeik, készségeik alapszintűek maradnak, ami biztos alapul szolgál a későbbi kudarcokhoz.

Meg kell jegyezni, hogy a testi fejletlenség nem jár együtt szükségképpen a pszichikus éretlenséggel.

A beszédhiba, a fejletlen beszédképesség, a szegényes szókinccs gyakran szintén jellemző tünet. Az iskolaéretlen gyermek érzelmileg nagyon labilis. Egyesek agresszívek, elsősorban a kisebbekkel szemben, vagy akik sikereket érnek el pl. a játékban, mások inkább túlzottan gátoltak, félénkek, alig lehet őket szóra bírni.

Sokszor jellemző a játékos, kisgyermekes bizalmaskodás, illetve, „szertelen” magatartás, a túlzott mozgékonyág (hipermotilitás). [Kósáné, 1989, 141. old.]

Az iskolaéretleneknél általában megtalálható a figyelem fáradékonysága, gyors elterelhetősége. Nem képesek valamit hosszabb ideig és jól megfigyelni. Ez is oka, hogy emlékezetük megbízhatatlan, hamar elfelejtik, amit mondanak nekik. (Még az otthoni kis megbízásokat is.) A látott vagy hallott dolgokból nem a lényegest ragadják meg, hanem ami számukra érzelmileg vagy a játék szempontjából fontos. Az általános tájékozottság, a mindennapi tapasztalatok, ismeretek hiányos volta (pl. nem ismerik saját szüleik nevét, lakcímüket, azt, hogy délelőtt vagy délután van-e stb.), a gyakorlati készségek fejletlensége (pl. ceruzafogás) csak fokozza a lassult pszichikus fejlődés következményeit, és még nehezebbé teszi a sikeres iskolakezdést.

A munkaérettség hiánya. Az iskolát, a tanulást játéknak tekintik, amit akkor hagyhatnak abba, amikor unalmassá válik. A feladatokhoz csak nehezen, hosszas biztatás után kezdenek hozzá, és folyton serkenteni, biztatni kell őket. Még a játékot is hamar megunják. Munkatempójuk nagyon lassú. Szociális érettségük sem kielégítő. A közösségbe beilleszkedni, kooperálni, a csoportos osztálymunkában részt venni nem képesek. Nem haladnak együtt a többiekkel, de legtöbbször társaikat sem hagyják nyugodtan tanulni.

Fontos azonban, hogy az iskolaéretlent ne tévesszük össze az értelmi fogyatékkal!

Az iskolaéretlen gyermek csak lassan fejlődik, de egyébként megfelelő segítség, foglalkozás, fejlesztés mellett általában be tudja hozni elmaradását, s később együtt tud haladni kortársaival. Az értelmi fogyatékos viszont csak gyógypedagógus irányításával, az ilyen gyermekek nevelésére alaposan felkészült intézményekben tudja eredményesen végezni tanulmányait. Hogy egy gyermek értelmi fogyatékos vagy iskolaéretlen-e, annak eldöntése szakemberekre (orvos, pedagógus, pszichológus, gyógypedagógus) tartozik elsősorban. A szülő érdeke, hogy gyermeke ott, abban az iskolában folytathassa, ill. kezdje tanulmányait, ahol eredményeket ér el, ahol kibontakozhatnak képességei, ahol legbiztosabban megszerezheti az általános alapismereteket. A „jó kezdet fél siker” — mondja a régi közmondás. Az iskolai kudarcok — rossz kezdés esetén — elveszik a gyermek kedvét a tanulástól, a neki nem megfelelő terhelés kimeríti idegileg, egyre rosszabb tanulóvá válik, végül bukdácsoló lesz, esetleg túlkorossá válik. Mindez befolyásolja a munkához való viszonyát felnőtt korában is. [Kósáné, 1989, 145. old.]

A régebben jól bevált majd megszüntetett úgynevezett korrekciós első. osztályok feltámasztása sok segítséget nyújthatna ahhoz, hogy az ide beiskolázott iskolaéretlen tanulók fokozatosan behozzák elmaradásukat, ellensúlyozni tudják a lassúbb fejlődés következményét. A második évben legtöbbször már az úgynevezett normál létszámú általános iskola 2. osztályában folytathatják tanulmányaikat. A korrekciós 1. osztályban is az általános iskola 1. osztályának tananyagát végzik el a tanulók, csak kisebb létszamos, és az alkalmazott nevelő-oktató eljárások fokozottan figyelembe veszik a gyermek elmaradását, lassúbb fejlődését, egyéni fejlesztését.

Az érzelmi téren való iskolaérettség átvezet az úgynevezett szociális (társadalmi) érettség területére is. A beiskolázás, az iskola újfajta életformát, magatartást követel: elsősorban a közösségben, az osztályban való oktathatóságot. A tanító nem egyenként neveli, oktatja, tanítja a gyermekeket, mint nagyon régen, még az ókorban és középkorban szokás volt, hanem egy egész osztályt tanít egyszerre. Ez azonban csak úgy lehetséges, ha az egyes

gyermek jól be tudnak illeszkedni az osztályközösségbe, ha a pedagógus vezetésével részt tudnak venni a közös munkában, alkalmazkodnak az iskolai szabályokhoz. Egyszóval: ha szociálisan érettek. [Kósáné, 1989, 146. old.]

Nehezen lehetne úgy eredményes munkát végezni egy osztályban, ha minden gyermeket külön kellene figyelmeztetni feladatának elvégzésére, és egyenként tanítani, vagy ha egyesek zavarnák társaikat lármával, mozgással, lökdössel, mások viszont annyira félénkek volnának, hogy meg sem mernének szólalni a többiek előtt, állandóan sírnának stb. ugyanis az iskolai közösséghez való alkalmazkodás alapja az érzelmi kiegyensúlyozottság. A szociális érettséghez tartozik bizonyos önállóság is, képesség az önkiszolgálásra (pl. önálló öltözködés, vetkőzés, étkezés, tisztasági csomag használata), bizonyos feladatok végrehajtására stb.

Mit jelent a szociális érettség? Például azt, hogy képes-e hosszabb ideig odafigyelni valamire, végigcsinálni valamit, még akkor is, ha nem olyan érdekes. Mennyire tud önállóan öltözni, rendben tartani a dolgait, önállóan enni, WC-re menni, kezet mosni? Képes-e a társaival együttműködni? Felesel, agresszív, verekedős vagy barátságos, esetleg visszahúzó? Válaszol, ha a felnőtt kérdezi? Ezek mind a szociális érettség mutatói. Nagyon sok gyerek a megszokott környezetében átlagosan viselkedik, nyitott, kommunikál, de elmegy az iskolába nem köszön, nem mondja meg a nevét, nem beszél, nem néz a gyerekek és tanárok szemébe. Ezek árulkodó jelek, amelyek arra utalnak, hogy még nem való iskolába. [Kósáné, 1989, 148. old.]

Az iskoláskori problémák jellegzetes tünetei döntően a viselkedés és a teljesítmény problematikus megváltozásában mutatkoznak meg:

- beilleszkedési zavar: új közösséggel való kapcsolatfelvétel, illetve kapcsolattartás zavara, amely adódhat a leválás nehézségeiből, az alacsony fokú odatartozási vágyból, idegen helyzetekkel, emberekkel kapcsolatos félelmekből, szorongásokból, a szabálykövető magatartás, az együttműködési készség kisebb fokú éretlenségéből.
- viselkedészavar: a viselkedés alkalmi jellegű, a megszokottól eltérő kedvezőtlen megváltozása; helyzeti reakció.
- magatartászavar: az életkorból és élethelyzetből adódó követelményeknek, szabályoknak tartósan nem tud megfelelni, azok ellen lázad, vagy azoknak ellenáll; önkontroll szintje alacsony.
- deviáns viselkedés: a társadalmilag elfogadott magatartási és erkölcsi normák megsértése, aszociális reakciók.

Minden tanulónak lehetnek olyan időszakai, amikor nehézséget jelent számára az osztályközösségben való működés, csak nehezen vagy egyáltalán nem tud részt venni a közösség életében. Találkozhatunk azzal is, hogy egy diák nehezen tud szót érteni kortársaival vagy nevelőivel, tanáraival és ennél fogva egyedül, magányosnak és/vagy kirekesztettnek érzi magát. Személyiségünk egészséges fejlődéséhez szükséges feltételeit áttekintve, általánosságban alaptételként leszögezhetjük, hogy azokban az esetekben, amikor az egyén egészséges fejlődéséhez szükséges külső és/vagy belső feltételrendszer csorbát szenved, illetőleg az esetleges károsító bio-pszicho-szociális tényezők tartósan jelen vannak a tanuló életében vagy életének egy bizonyos szakaszában, nagy a valószínűsége annak, hogy az iskolai jelenléte is hosszabb időre nehézségekkel telítődik [Felleginé, 2004].

Az iskolai beilleszkedés záloga annak, hogy a gyermeke képes legyen az ő képességeinek megfelelően teljesíteni az iskolában. A megfelelő iskolai beilleszkedés annak is a záloga, hogy a gyermek megfelelően szocializálódjon, a közösség aktív, tevékeny része legyen, tehát iskolaérett legyen. Mi a jellemző azokra a gyerekekre, aki nehezen illeszkedik be a közösségbe?

- Önbizalom hiánya,
- Nehezen vagy félreérthetően kommunikálnak,
- Problémaközpontú gondolkodásmód,
- Problémák esetén a másik a hibás, azaz hárítok,
- Pesszimizmus,
- Egocentrizmus vagy teljes alárendeltség.

A beilleszkedési zavarok jellemzően egy új közösséggel (adott esetben osztállyal, baráti kapcsolatokkal) történő kapcsolatfelvétel illetve kapcsolatfenntartás során jelentkező nehézségeket magába foglaló gyűjtőfogalom. E jelenség kialakulásának hátterében nem csak a gyermek iskolaéretlensége, hanem számos más tényező is állhatnak. Okozhatják:

- a szülőtől vagy a család más kitüntetett szereplőitől való leválási nehézségek, és az ezeket kísérő szeparációs érzések;
- a gyerek bizonytalan abban, hogy ténylegesen elfogadják-e a társai, bizonytalansággal tölti el az a kérdés, hogy ténylegesen közéjük tartozhat-e;
- táplálkozhat azokból a félelmekből, amelyek az ismeretlen helyzet, és/vagy a sok ismeretlen kortárs és felnőtt idéz elő;
- a tanuló nem rendelkezik megfelelő tapasztalatokkal, éretlen a szabálykövető magatartás és a közösségben való beilleszkedés terén;

- azok az élmények és feszültségek, melyek hatására, a tanuló érzi, a csoport peremére szorult.

Az iskolába való beilleszkedés során egy diáknak nem csak a kortárs közösségbe kell beilleszkednie, hanem alkalmazkodnia kell az iskolai szabályokhoz és a tanárok szokásaihoz, elvárásaihoz is.

Sikertelen beilleszkedésről akkor beszélünk, ha valaki hosszú időn – hónapokon, éveken – keresztül nem tud az elvárásoknak megfelelni. Ennek több fokozata lehet, az enyhétől a súlyosig, amit a konfliktusok előfordulása jól jelez. Amikor a helyzet tarthatatlanná válik, a pedagógus az iskolapszichológustól vagy a nevelési tanácsadótól kérhet segítséget. [Kósáné, 1989, 152. old.]

A magatartászavarok változatos okok mellett és formában jelentkehetnek. Oka lehet például az idegrendszer súlyos éretlensége, mint például a hiperaktivitás esetében. Kialakulhat másodlagos tünetként, ráépülve a tanulási nehézségekre. Ekkor a gyerek az állandó stresszt és többnyire kudarcot okozó helyzeteket igyekszik elkerülni nem megfelelő módon, például bohóckodással, hisztivel, vagy a társai ellen irányuló agresszióval.

Számos tényező együttesen határozza meg iskolakezdekőkor az indulás esélyeit. Egyaránt felelős érte a genetika, a családi nevelés, az óvoda és az adott oktatási intézmény. A sikeres helytállás megfelelő fejlettséget, érettséget igényel.

A szociális alkalmazkodás, beilleszkedés sikeressége központi szerepet játszik az iskolai karrierben. Az alkalmazkodás problémáinak két végpontja: a túlzott gátoltság- és a túlzott önérvényesítés. A pedagógusok első körben általában ez utóbbira figyelnek fel. Az agresszív viselkedésükkel kitűnő gyerekek mindenáron figyelmet követelnek maguknak, társaikat nem hagyják érvényesülni, eszközeiket elveszik, produktumaikat lerombolják, esetleg fizikailag is bántalmazzák őket. Ezeknél a gyerekeknél általában agresszív vagy túlkényeztető szülői modellek állnak a háttérben. Az is előfordul, hogy a viselkedés valamilyen aktuális krízishelyzetre (pl. válás) adott válasz. A nehézséget általában az jelenti, hogy -bár a pedagógus sokszor tisztában van azzal, milyen okok állnak a gyerek viselkedése mögött,- a viselkedés erőszakossága, dacossága könnyen előhívja a kemény fellépés metódusát, ami csak még tovább szorítja a gyereket az antiszociális viselkedés irányába. A szociális alkalmazkodás másik végpontja a szociális gátoltság, a túlzottan félnék, visszahúzódó magatartás. Mivel ezek a gyerekek kevésbé hátráltatják a tanítás folyamatát, általában kevésbé- illetve később- kerülnek reflektorfénybe, mint erőszakos társaik, ám a szociális gátlás legalább olyan súlyos problémákat jelezhet és okozhat, mint az agresszivitás.

Egyes vizsgálatok rámutatnak arra, hogy az óvodáskorban szorongó gyerekeknél általában az iskolai teljesítménymotiváció problémái merülnek fel. Akik óvodáskorban nem mertek, nem tudtak kapcsolatba lépni társakkal, a közös játékokban nem vettek részt, játékot nem kezdeményeztek, igényeiket nem tudták érvényesíteni, feladathelyzetekben a felnőttre hagyatkoztak, soha meg sem kíséreltek vezető pozíciót betölteni, legszívesebben egyedül, elvonultan tevékenykedtek, azok iskoláskorban enervált, közönyös viselkedést mutattak, nem alakult ki náluk a teljesítménymotiváció, az önérvényesítés szükséges minimuma sem. Ahhoz, hogy egy társas helyzetben megfelelően viselkedjünk, jó szándékunk mellett elengedhetetlenül szükséges a szituáció pontos észlelése. A szociális észlelés fejlettsége, helyes működése biztosítja számunkra, hogy pontos információkat nyerjünk a szituációban részt vevők aktuális érzelmi állapotáról, személyes tulajdonságaikról és főként a helyzetben mutatott viszonyulásaikról. Tudnunk kell milyen gondolataik, érzéseik és viselkedéses késztetéseik lehetnek irányunkba- és a többiek felé. Ezeket a jelzéseket, a testbeszéd csatornáit figyelve értelmezzük. A mimika, gesztusok, hangszín, hangerő, téri pozíció észlelése és helyes dekódolása kell ahhoz, hogy sikeresek legyünk a szociális helyzetekben. Vannak azonban olyan gyerekek, akik nem képesek a helyzetek ilyen jellegű észlelésére. A percepciós zavarok közül például az alak-háttér megkülönböztetésének zavara szoros összefüggést mutat a szociális percepció fejletlenségével, az érzelmi érzékenység hiányával. Az ilyen funkciózavarokat mutató gyerekek nem képesek a szociális szituációk pontos felismerésére, például nem észlelik a másikon, hogy épp milyen érzelmi állapotban van, érdemes-e közeledni hozzá. A kora gyermekkori kudarcos kezdeményezések olyan tapasztalatokhoz juttathatják ezeket a gyermekeket, hogy jobb elkerülni a társas helyzeteket, vagy éppen szélsőségesen agresszív fellépésre ösztönzik őket a társas akciókban.

A barátok megtalálása elengedhetetlen része a sikeres iskolakezdésnek. A barátságot olyan kapcsolatnak tekintjük, amelyre az egymást többé- kevésbé egyenlőnek tekintő emberek közti vonzódás, kölcsönösség és elköteleződés jellemző. A barátság különbözik azoktól a kapcsolatoktól, amelyek csupán a társas helyzeten alapulnak. Akadnak olyan gyerekek, akik népszerűtlenek társaik körében, mégis van egy- két jó barátjuk, és vannak olyanok, akik bár közkedveltek, de nincsenek közeli barátaik. A pszichológusok szerint a barátság „haszna” a következőkben ragadható meg:

- Olyan viszonyok, melyeken keresztül a gyerekek tökéletesítik a kommunikációt, az együttműködés és a már létező csoportokba való belépés alapvető társas készségeit.
- Saját magukra, a másokra és a világra való információk bővülésével jár.

- Érzelmi és gondolati töltekezést ad a gyerekeknek, amely által könnyebben viseli a mindennapok megpróbáltatásait.
- Az élet későbbi szakaszában fontossá váló intim kapcsolatok modelléül szolgál.

Az iskoláskori barátságok kialakulásának hiánya egyenesen „szociális fogyatékosághoz” vezet. Ahhoz, hogy két gyerek összebarátkozzon, valamennyi időt együtt kell tölteniük. Azonban nem minden szomszéd gyerekből vagy padtársból lesz barát.

[Kósáné, 1989, 155. old.]

V. AZ ISKOLAÉRETLENSÉG FELTÉRKÉPEZÉSE

A vizsgálat helye és körülménye

A diplomamunkám vizsgálati részét a Beregszászi 3. számú Zrínyi Ilona Középiskolában végeztem. A tanintézmény 1993-tól üzemel. Jelenleg 393 tanuló végzi itt a tanulmányait, akiket 57 tanár oktat. Az iskolában van magyar és ukrán tannyelvű osztály is.

A kutatásomat a magyar és az ukrán alsó osztályosok között végeztem, azon belül is első második és harmadik osztályban.

A munkám célja, hogy megvizsgáljam milyen hatással van az iskolaéretlenség a beilleszkedési és fejlődési folyamatokra. A felmérés során kíváncsiak voltunk, hogy milyen változások történtek a problémásabb gyerekeknél az iskolakezdéstől az adott tanév végéig. A vizsgálat során interjút készítettem külön-külön minden osztály vezetőtanáraival (osztályfőnökkel). Az interjú során kérdéseket tettem fel az osztályfőnököknek, a válaszaikat pedig lejegyeztem egy a vezetőtanár segítségével készített táblázatba. Mind a hat osztályban csak azokat a gyerekeket emeltük ki és jegyeztük fel az adataikat, amelyekkel valamilyen probléma volt az eddigi oktatás folyamán. A vizsgálatok név nélkül zajlottak, csak a gyerekek nemét és életkorát jegyeztük fel.

Az első osztályos tanulóknál csak ezt a tanévet tudtuk vizsgálni, míg a második és harmadik osztályos tanulónál az osztályfőnök segítségével az előző egy, illetve két év tapasztalatait is be tudtuk venni a vizsgálatokba.

Az interjú során feltett kérdéseket a táblázatban négy nagy csoportra osztottuk, (1. sz. melléklet):

- 1) Kognitív képesség – figyelem, megfigyelőképesség, érzékelés, észlelés, emlékezet, gondolkodásfunkciók, beszédképesség, írásképesség.
- 2) Szabálytartás – iskolai szabályok, magatartás szabályok és higiéniai szabályok.
- 3) Társas kommunikáció – társas kapcsolatok kialakítása mind pedagógusokkal, mind gyerekekkel.
- 4) Rendtartás – képesek-e rendet tartani saját maguk körül (iskolában, osztályban, padon).

A vizsgált gyerekek adatai és azok elemzése

Az adatok elemzését először a magyar tannyelvű osztályokkal kezdem, és utána pedig áttérek az ukrán tannyelvű osztályokra.

Az első osztályban 17 gyermek tanul, ebből 7 fiú és 10 lány. Ebben az osztályban négy problémás gyermeket említett az osztályfőnök, két kislányt és két kislányt.

1) 8 éves lány:

Iskola kezdéskor:

a) kognitív képességek

Megfigyelhetőek különböző beszédképesség problémák és beszédhiba. A tanárnő elmondása alapján figyelmi és megfigyelő képességi problémái vannak a gyerekeknek. Csak egy nagyon kis ideig tud figyelni a tananyagra, nehezen lehet lekötni a figyelmét. Nagyon könnyen elkalandoznak a gondolatai, a korához és a többiekhez képest nem tud racionálisan gondolkodni. A fent említett problémák miatt a gyerek nehezen halad a tanulmányaiban.

b) szabálytartás

Nehezen tűri a változásokat, azt szeretné csinálni amit ő akar és akkor amikor ő akarja. Nem tud alkalmazkodni az iskola szabályaihoz (például becsengetéskor még szeretne kint lenni).

c) társas kommunikáció

A gyerek kerül a szemkontaktust a vele való beszélgetés során, inkább a földet nézi leszegett fejjel. Nehezen kommunikál társaival, nem keresi a társaival való együttléteket. A tanárokkal szemben szintén kommunikációs problémái vannak.

d) rendtartás

A gyerek dolgaira nem tud vigyázni, a taneszközeit folyton elhagyja. Ruháit rendszeresen ott hagyja az iskolában.

Tanév végén:

a) kognitív képesség

Év végére megjelent nála a képolvasás. Javulás figyelhető meg a beszédtechnikájában. Még mindig vannak figyelmi és gondolkodási problémái.

b) szabálytartás

Még mindig nem akar alkalmazkodni a szabályokhoz, nem viseli el, ha valami nem az ő általa megszokott rendben történik. Leáll vitatkozni a tanárral, mintha neki lenne igaza.

c) társas kommunikáció

A társas kommunikáció terén mindenképpen fejlődés figyelhető meg, mivel társaival és tanáraival már kommunikatív. Ki tudja fejezni magát és elmeséli élményeit a gyerekeknek és a tanárnak.

d) rendtartás

A rendtartásában vannak még hiányosságok, már jobban odafigyel a saját dolgaira és kevesebbszer kell értük figyelmeztetni

2) 7 éves fiú:

Iskola kezdéskor:

a) kognitív képesség

A gyerekeknek problémái vannak koncentrációban. Nehezen tud odafigyelni az órákon, hamar elfárad. Testi problémák is megfigyelhetők, mégpedig kézügyességben és a finommotorikus készségek hiányában. Sajnos a gyereknél motivátlanság, érdeklődés hiánya figyelhető meg egyes tantárgyak iránt. Főleg a rajz, a munka és a tornaórákat szereti.

b) szabálytartás

A szabályokat nehezen fogadja el és nem tud alkalmazkodni hozzájuk.

c) társas kommunikáció

Társaival barátságtalan, önző és durva. Gyakran agresszíven viselkedik, sokszor rá kell ezért szólni. A tanárokkal szemben is megfigyelhető a durva beszéd és nemtörődömség. Nem tiszteli sem a tanárokat sem pedig az idősebbeket.

d) rendtartás

A gyermeknél problémák vannak a rendtartásban is. Az asztala körül nem tud rendet tartani, gyakran szemetel az osztályban és az iskola területén. Nem pakol elő szünetben a következő órához.

Tanév végén:

a) kognitív képesség

Javultak a koordinációs képességei. Jobban meg tudja fogni a különböző tárgyakat, kevesebbszer ejti el a labdát. Év végére már jobban oda tud figyelni a tanórákon, kevésbé fáradékony. Nagyobb érdeklődést mutat a különböző tantárgyak iránt, bár a kedvenc tanórái még mindig ugyan azok.

b) szabálytartás

A szabálytartásban szintén javulás figyelhető meg: a tanév végére alkalmazkodik a szabályokhoz és betartja azokat.

c) társas kommunikáció

Társait egyre jobban elfogadja, bár még mindig szeret a középpontban lenni. Egyre többet kommunikál társaival és a tanárokkal. Már kevesebbszer figyelhető meg nála a durva beszéd és a tiszteletlenség.

d) rendtartás

Javulás figyelhető meg az év végére a rendtartásában. Már nem szemetel és jobban odafigyel az asztala körüli rendre és előpakol a következő tanórához.

3) 7,5 éves lány (elvált szülők):

Tanév kezdete:

a) kognitív képesség

A gyereknél figyelemzavar tapasztalható. A megfigyelőképesség terén is problémái vannak, nehezen megy neki az emlékezet és a gondolkodási funkciók. Nehezen tanul és zárkózott fel a többiekhez betűtanuláskor, írástanuláskor. Probléma adódott a finommotoros képességekben és koordinációs képességekben is.

b) szabálytartása

A tanuló teljes mértékben betartja az iskola szabályait és nincsenek viselkedési problémái.

c) társas kommunikáció

A gyerek visszahúzódó, félénk, bátortalan a társaival szemben. Nehezen nyílik meg mások előtt. A szabadidős foglalkozásokon sokszor egyedül játszik. Gyakran sír az anyja után.

d) rendtartás

Rendtartásában nincsen semmilyen probléma. Füzetei, könyvei rendesen be vannak fedve, az asztala körül mindig rendet tesz.

Tanév végén:

a) kognitív képesség

A problémákban az év elejéhez képest javulás nem tapasztalható. Nagyon nehéz felzárkóznia a többiek szintjére. Ebben közrejátszik az is, hogy sokat hiányzik az iskolából.

b) szabálytartás

A tanuló az év végére is teljes mértékben betartja az iskola szabályait és nincsenek viselkedési problémái.

c) társas kommunikáció

Az tanév végére egyre többet kommunikál osztálytársaival és tanárával. Összebarátkozott az osztály lány tanulóival, beilleszkedett az osztályba és már nem sír a szülei után.

d) rendtartás

Rendtartásában év végére sincsen semmilyen probléma.

4) 7,5 éves fiú:

Iskola kezdéskor:

a) kognitív képesség

A gyerekek fejletlen a gondolkodása és a beszédkéssége. Problémái vannak a test- és a kéz koordinációjában.

b) szabálytartás

A tanuló teljes mértékben betartja az iskola szabályait és nincsenek viselkedési problémái.

c) társas kommunikáció

A gyerek nagyon barátságos, sokat játszik együtt az osztálytársaival, több barátja is van. Tanárokkal szemben is nyitott és megosztja élményeit.

d) rendtartás

Teljes mértékben betartja a rendet mind az osztályban, mind pedig a saját környezetében.

Tanév végén:

a) kognitív képesség

Év végére javulás tapasztalható az emlékezet és a gondolkodási funkciókban, bár sokszor passzívan áll hozzá a tanuláshoz.

b) szabálytartás

A szabályokkal szembeni magatartása nem változott, még mindig betartja azokat.

c) társas kommunikáció

Év végére nyitott maradt mind az osztálytársaival, mind pedig a tanáraival szemben.

d) rendtartás

Teljes mértékben betartja a rendet.

A második osztályban 17 gyermek tanul, ebből 15 fiú és 2 lány. Ebben az osztályban három problémás gyermeket említett az osztályfőnök, két kisfiút és egy kislányt.

1) 8 éves fiú:

Iskola kezdéskor:

a) kognitív képesség

A gyereknél figyelemzavar tapasztalható. A megfigyelőképesség terén is problémái vannak, nehezen megy neki emlékezet és a gondolkodási funkciók.

b) szabálytartás

Nehezen tűri a változásokat, azt szeretné csinálni amit ő akar és akkor amikor ő akarja. Nem tud alkalmazkodni az iskola szabályaihoz. Magatartási problémái vannak.

c) társas kommunikáció

A gyerek visszahúzódó, félénk, bátortalan a társaival szemben. Nehezen nyílik meg mások előtt. A szüneteken, szabad foglalkozásokon, tornaórákon sokszor egyedül játszik.

d) rendtartás

Rá kell szólni, hogy figyeljen a dolgaira, mert hajlamos elhagyni és otfelejteni.

Tanév végén:

a) kognitív képesség

A gyerekeknek a figyelemmel még vannak problémái és lemaradással küzd a társaival szemben.

b) szabálytartás

A tanuló az év végére is teljes mértékben betartja az iskola szabályait és nincsenek viselkedési problémái.

c) társas kommunikáció

Társait egyre jobban elfogadja, bár még mindig szeret a középpontban lenni. Egyre többet kommunikál társaival és a tanárokkal.

d) rendtartás

A tanév végére javulás figyelhető meg a rendtartásában, már nem kell figyelmeztetni, hogy jobban figyeljen oda a dolgaira.

2) 8 éves lány (elvált szülők):

Iskola kezdéskor:

a) kognitív képesség

Megfigyelhetőek különböző beszédképesség problémák és beszédhiba. A tanárnő elmondása alapján figyelmi és megfigyelő képességi problémái vannak a gyerekeknek. Csak egy nagyon kis ideig tud figyelni a tananyagra és nehezen emlékszik vissza az elmondottakra.

b) szabálytartás

A szabályokat nehezen fogadja el és nem tud alkalmazkodni hozzájuk. Magatartási problémák is adódtak. A gyerek kötekedik és csúfolja a többieket.

c) társas kommunikáció

A gyerek sokat játszik együtt az osztálytársaival, több barátja is van. Tanárokkal szemben is nyitott és megosztja élményeit.

d) rendtartás

A tanuláshoz szükséges eszközeit elszórja, nem figyel oda rájuk, sokszor kell ezért figyelmeztetni.

Tanév végén:

a) kognitív képesség

Év végére már jobban oda tud figyelni a tanórákon, kevésbé fáradékony.

b) szabályok betartása

A szabálytartásban szintén javulás figyelhető még a tanév végére alkalmazkodik a szabályokhoz és betartja azokat.

c) társas kommunikáció

Év végére nyitott maradt mind az osztálytársaival, mind pedig a tanáraival szemben.

d) rendtartás

Tanév végére már jobban odafigyel a saját dolgaira és kevesebbszer kell érték figyelmeztetni.

3) 9 éves fiú:

Iskola kezdéskor:

a) kognitív képességek

A gyerekek problémái vannak a koncentrációval. Nehezen tud odafigyelni az órákon.

b) szabálytartás

A tanuló teljes mértékben betartja az iskola szabályait és nincsenek viselkedési problémái.

c) társas kommunikáció

A gyerek visszahúzódó, félénk, bátortalan a társaival szemben. Nehezen nyílik meg mások előtt. A szabadidős foglalkozásokon sokszor egyedül játszik.

d) rendtartás

Rendtartásában nincsen semmilyen probléma. Füzetei, könyvei rendesen be vannak fedve, az asztala körül mindig rendet tesz.

Tanév végén:

a) kognitív képesség

Év végére javulás tapasztalható az emlékezet és a gondolkodási funkciókban.

b) szabálybetartás

A szabályokkal szembeni magatartása nem változott, még mindig betartja azokat.

c) társas kommunikáció

Csak egy kislánnyal barátkozik, nehezen tud beilleszkedni a többiek közzé.

d) rendtartás

Teljes mértékben betartja a rendet.

Az harmadik osztályban 17 gyermek tanul, ebből 15 fiú és 2 lány. 2 gyerek otthon tanul, hazajárnak hozzá a tanárok, mert mentálisan sérültek (szellemileg visszamaradottak). Ebben az osztályban három problémás gyermeket említett az osztályfőnök, két kislányt és egy kislányt.

1) 9 éves lány:

Iskola kezdéskor:

a) kognitív képesség

A tanárnő elmondása alapján figyelmi és megfigyelő képességi problémái vannak a gyerekeknek. Csak egy nagyon kis ideig tud figyelni a tananyagra, nehezen lehet lekötni a figyelmét. Sokszor nem azt és nem úgy csinálja, amit mondanak neki, mivel nem figyel oda a tanárra.

b) szabálybetartás

A tanuló teljes mértékben betartja az iskola szabályait és nincsenek viselkedési problémái.

c) társas kommunikáció

A gyerek nagyon barátságos, sokat játszik együtt az osztálytársaival, több barátja is van. Tanárokkal szemben is nyitott és megosztja élményeit

d) rendtartás

Teljes mértékben betartja a rendet mind az osztályban, mind pedig a saját környezetében.

Tanév végén:

a) kognitív képesség

Év végére javulás tapasztalható a figyelem terén. Kevesebbet kell figyelmeztetni, hogy figyeljen oda, hogy mit csinál.

b) szabálybetartás

A tanuló teljes mértékben betartja az iskola szabályait és nincsenek viselkedési problémái.

c) társas kommunikáció

A gyerek barátságos, sokat játszik együtt az osztálytársaival, több barátja is van. Tanárokkal szemben tisztelettudó és kommunikatív.

d) rendtartás

Rendtartásában nincsen semmilyen probléma.

2) 9 éves fiú:

Iskola kezdéskor:

a) kognitív képesség

A gyereknél figyelemzavar tapasztalható. A megfigyelőképesség terén is problémái vannak, nehezen megy neki az emlékezet és a gondolkodási funkciók. Nehezen tanul és zárkózott fel a többiekhez. Olvasási problémái vannak.

b) szabálybetartás

A szabályokat nehezen fogadja el és nem tud alkalmazkodni hozzájuk.

c) társas kommunikáció

A tanuló sokat beszélget és játszik társaival, részt vesz minden iskolai tevékenységben. Tanárokkal szemben tiszteletteljes.

d) rendtartás

Sajnos nehezen tudja endben tartani közvetlen környezetét. A tanórán túl sok mindent kipakol a padra és az óra végére már nem találja a dolgait.

Tanév végén:

a) kognitív képesség

A tanév végére javulás tapasztalható a gyerek olvasásában, bár még nem éri el az osztálytársai szintjét.

b) szabálybetartás

A szabályok betartásában sajnos nincsen változás, még mindig nem képes maradéktalanul betartani az iskola szabályait.

c) társas kommunikáció

A gyerekekkel és a tanárokkal való együttműködés továbbra is teljes mértékben megvalósul.

d) rendtartás

A rendtartásában szintén nincsen semmi változás, továbbra sem tud rendet tartani saját környezetében.

3) 9,5 éves fiú:

Iskola kezdéskor:

- a) kognitív képesség

A gyerekek nehezen megy az emlékezet és a gondolkodási funkciók.

- b) szabálybetartás

A szabályokat nehezen fogadja el és nem tud alkalmazkodni hozzájuk. Magatartási problémák is adódtak.

- c) társas kommunikáció

A gyerek visszahúzódó, félénk, bátortalan a társaival szemben. Nehezen nyílik meg mások előtt. A szüneteken, szabad foglalkozásokon sokszor egyedül játszik.

- d) rendtartás

Rá kell szólni, hogy figyeljen a dolgaira, mert hajlamos elhagyni és ottfelejteni.

Tanév végén:

- a) kognitív képesség

Év végére már jobban oda tud figyelni a tanórákon, gyorsabban gondolkodik.

- b) szabálybetartás

A szabálytartásban szintén javulás figyelhető még a tanév végére alkalmazkodik a szabályokhoz és betartja azokat.

- c) társas kommunikáció

Nem tapasztalható érdemszerű változás, a továbbra sem barátkozik és kommunikál társaival.

- d) rendtartás

Tanév végére már jobban odafigyel a saját dolgaira és kevesebbszer kell értük figyelmeztetni.

Ukrán tannyelvű osztályok

Az első osztályban 8 gyermek tanul, ebből 7 fiú és 1 lány. Ebben az osztályban három problémás gyermeket említett az osztályfőnök, mindhárom fiú.

1) 7,5 éves fiú:

Iskola kezdéskor:

a) kognitív képesség

A gyereknél figyelemzavar tapasztalható. A megfigyelőképesség terén és a beszédben is problémái vannak, nehezen megy neki az emlékezet és a gondolkodási funkciók. Nehezen tanult és zárkózott fel a többiekhez, amely valószínűleg azért van, mert mind a két szülő magyar nemzetiségű.

b) szabálybetartás

A tanuló teljes mértékben betartja az iskola szabályait és nincsenek viselkedési problémái.

c) társas kommunikáció

A gyerek nagyon barátságos, sokat játszik együtt az osztálytársaival, több barátja is van. Tanárokkal szemben is nyitott és tisztelettudó.

d) rendtartás

Rendtartásában nincsen semmilyen probléma. Füzeteire, könyveire vigyáz, az asztala körül mindig rendet tesz.

Tanév végén

a) kognitív képesség

A problémákban az év elejéhez képest javulás nem tapasztalható. Nagyon nehéz felzárkóznia a többiek szintjére.

b) szabálybetartás

A szabályokkal szembeni magatartása nem változott, még mindig betartja azokat.

c) társas kommunikáció

A társas kommunikációban nincsen változás továbbra is nyitott társaival és a tanárokkal szemben.

d) rendtartás

Teljes mértékben betartja a rendet.

2) 7,5 éves fiú:

Iskola kezdéskor:

a) kognitív képesség

A gyereknél figyelemzavar tapasztalható. A megfigyelőképesség terén is problémái vannak, nehezen megy neki emlékezet és a gondolkodási funkciók. Probléma adódott finommotoros képességekben és koordinációs képességekben is (vonalvezetés).

b) szabálybetartás

A tanuló teljes mértékben betartja az iskola szabályait és nincsenek viselkedési problémái.

c) társas kommunikáció

A gyerek sokat játszik együtt az osztálytársaival, több barátja is van. Tanárokkal szemben is nyitott és megosztja élményeit.

d) rendtartás

Teljes mértékben betartja a rendet.

Tanév végén:

a) kognitív képesség

Sajnos az év végére nem sok pozitív változás figyelhető meg a tanulónál. Nem tudja utolérni a társait a tanulmányokban. Probléma figyelhető meg az írás-olvasás elsajátításában.

b) szabálybetartás

Teljes mértékben betartja a szabályokat.

c) társas kommunikáció

Nyitott és kommunikatív társaival és a tanárokkal szemben.

d) rendtartás

Teljes mértékben betartja a rendet.

3) 7 éves fiú:

Iskola kezdéskor:

a) kognitív képesség

A gyerekek fejletlen a gondolkodása és a beszédkéssége. Nehezen tud odafigyelni az órákon, hamar elfárad.

b) szabálybetartás

A szabályokat nehezen fogadja el és nem tud alkalmazkodni hozzájuk. A tanórák közben engedély nélkül feláll, eszik, járkal, mintha csak szünet lenne.

c) társas kommunikáció

Társaival barátságtalan, önző és durva. Gyakran agresszíven viselkedik és verekedik, sokszor rá kell ezért szólni. A tanárokkal szemben is megfigyelhető a durva beszéd és nemtörődömség. Nem tiszteli a tanárokat.

d) rendtartás

A gyermeknél problémák vannak a rendtartásban is. Az asztala körül nem tud rendet tartani, gyakran szemetel az osztályban és az iskola területén. Nem pakol elő szünetben a következő órához, gyakran az iskolában hagyja a ruháit.

Tanév végén:

a) kognitív képesség

Év végére a tanulónál megfigyelhető a gondolkodás fejlődése, de ezen kívül semmi más nem változott.

b) szabálybetartás

Szabálytartása is javult tanév végére, de még mindig gyakran feláll az órán, sokszor kikérezkedik a vécébe.

c) társas kommunikáció

Jobban alkalmazkodik a társaihoz, már nem akar mindenben a középpontban lenni, bár még gyakran keveredik konfrontációba.

d) rendtartás

A rendtartásában nincsen érdembeli változás, még mindig nem rendtartó, szétszórja a dolgait a padon, gyakran nem a megfelelő órákra pakol be a táskájába.

A második osztályban 10 gyermek tanul, ebből 3 fiú és 7 lány. Ebben az osztályban egy problémás gyermeket említett az osztályfőnök, aki fiú.

1) 8,5 éves fiú:

Iskola kezdéskor:

a) kognitív képesség

A gyereknél figyelemzavar tapasztalható. A megfigyelőképesség terén is problémái vannak, nehezen megy neki az emlékezet és a gondolkodási funkciók. Nehezen megy neki az írás és az olvasás.

b) szabálybetartás

Teljes mértékben betartja a szabályokat.

c) társas kommunikáció

A gyerek visszahúzódó, félénk, bátortalan a társaival szemben. Nehezen nyílik meg mások előtt. A szüneteken, szabad foglalkozásokon sokszor egyedül játszik.

d) rendtartás

Rendtartásában nincsen semmilyen probléma. Füzeteit, könyveit rendeltetésszerűen használja, az asztala körül mindig rendet tesz.

Tanév végén:

a) kognitív képesség

Év végére javulás tapasztalható az emlékezési és a gondolkodási funkciókban.

b) szabálybetartás

Teljes mértékben betartja a szabályokat

c) társas kommunikáció

Sajnos továbbra sem barátkozik, kommunikál társaival, gyakran egyedül játszik.

d) rendtartás

Rendtartásában semmilyen probléma nincsen.

A harmadik osztályban 13 gyermek tanul, ebből 9 fiú és 4 lány. Ebben az osztályban két problémás gyermeket említett az osztályfőnök, mindkettő fiú.

1) 9 éves fiú:

Iskola kezdéskor:

a) kognitív képesség

A gyerek hallássérült, ezért gondok adódnak a beszédmegértés és a figyelem terén. Ezen kívül olvasásprobléma tapasztalható nála. Testi problémák is megfigyelhetők, mégpedig a kézügyességben és a finommotorika hiányában.

b) szabálybetartás

A szabályokat nehezen fogadja el és nem tud alkalmazkodni hozzájuk. Magatartási problémák is adódtak.

c) társas kommunikáció

Társaival barátságtalan, önző és durva. Gyakran agresszíven viselkedik, sokszor rá kell ezért szólni.

d) rendtartás

A gyermeknél problémák vannak a rendtartásban is. Az asztala körül nem tud rendet tartani, gyakran otthon hagyja vagy elhagyja a dolgait.

Tanév végén:

a) kognitív képességek

A kézügyesség és az olvasásjavulás területén javulás tapasztalható.

b) szabálybetartás

A szabályokat még mindig nem tudja betartani, sokszor ré kell szólni. Zavarja az óra menetét.

c) társas kommunikáció

A kommunikáció területén javulás tapasztalható, bár még előfordulnak kisebb konfliktusok, amelyeket ő kezdeményez.

d) rendtartás

A rendtartásában nincsen javulás, még mindig szétszórt és rendetlen.

2) 9 éves fiú:

Iskola kezdéskor:

a) kognitív képességek

A gyerek nehezen tanul és le van maradva több tantárgyból is a többi tanulótól. Az olvasásban és az írásban különösen le van maradva. A tanárnő elmondása alapján az olvasás és az írás első osztályos szinten van nála.

b) szabálybetartás

A szabályokat nehezen fogadja el és nem tud alkalmazkodni hozzájuk.

c) társas kommunikáció

A gyerek visszahúzódó, félénk, bátortalan a társaival szemben. Nehezen nyílik meg mások előtt. A szabadidős foglalkozásokon sokszor egyedül játszik. Gyakran hisztériás.

d) rendtartás

A gyermeknél problémák vannak a rendtartásban is. Az asztala körül és az osztályban nem tud rendet tartani. Nem pakol elő szünetben a következő órához.

Tanév végén

a) kognitív képesség

Sajnos nem figyelhető meg javulás, még mindig nagyon nehezen megy számára az olvasás és az írás.

b) szabálybetartás

A szabályok betartása terén van némi pozitív változás, már kevesebbszer kell figyelmeztetni.

c) társas kommunikáció

Továbbra sem barátkozik senkivel, egyedül játszik. Többször konfliktusba keveredik társaival és az idősebb tanulókkal, amelyek gyakran verekedéssel végződnek.

d) rendtartás

A rendtartásában megfigyelhető némi pozitív javulás. Jobban odafigyel saját használati tárgyaira. Kevesebbet kell figyelmeztetni az osztály rendjének betartására.

Adatok elemzése egyes tanulókra nézve

A magyar tannyelvű első osztályba járó négy problémás tanuló mindegyikének kognitív képességeinél megfigyelhető volt, hogy az év elején problémájuk adódott a figyelemmel, a megfigyelő képességgel, a gondolkodás funkcióikkal és a beszédképességeikkel. Ebből adódóan lemaradtak a tanulásban a többi tanulóhoz képest. Az első osztályban nagyon fontos lenne, hogy a gyermekeknek jó megfigyelő képességük legyen, mivel főleg a képi megfigyelésekkel tudják elsajátítani a betűk és számok olvasását és írását, amelyre a további évek tanulmányai épülnek. Az iskolaéretleneknél általában megfigyelhető a figyelem hiánya és a fáradékonyság. Nem képesek valamit hosszabb ideig és jól megfigyelni. Ez is oka, hogy emlékezetük megbízhatatlan, hamar elfelejtik, amit mondanak nekik. (Még az otthoni kis megbízásokat is.) A látott vagy hallott dolgokból nem a lényegest ragadják meg, hanem ami számukra érzelmileg vagy a játék szempontjából fontos.

A megfelelő beszédképesség kialakulása az egyik feltétele az iskolaérettségnek. Mit jelent ez? Elsősorban azt, hogy az iskolába kerülő kislány vagy kisfiú értelmesen ki tudja fejezni gondolatait, élményeit, a vele vagy mással történeteket el tudja mondani, és jól megértse azt, amit a felnőttek neki mondanak.

Csak így tud megfelelni az iskolai követelményeknek, és csak így tudja elmondani gondolatait, így tudja „leolvasni”, amit az olvasókönyv képein vagy a táblán lerajzolva lát. Csak így tudja megérteni a feladatokat, csak így tud beszámolni tanítójának az olvasott vagy látott dolgokról, a vele történetekről, élményeiről.

A problémák között említhető még a finommotorika hiányossága is. Ez azért fontos a gyermekek számára, mert csak megfelelő kéz ügyességgel tudják elsajátítani a betűk és számok formázását és ennek hiánya még nehezebbé teszi a sikeres a sikeres tanulmányok előmenetelét.

Tanév végére a négy gyerekből háromnál megfigyelhető volt a kognitív képességek fejlődése, viszont az egyik kislánynál nem volt tapasztalható fejlődés ezen a téren. A tanárno elmondása szerint a kislány elvált szülők gyermeke és nagyon sokat hiányzik. A gyereket a kialakult feltételek miatt nem tudta év végére felzárkóztatni a többi tanuló szintjére.

A gyerekeknél a szabályok betartása és a rendtartás egymással összefüggő dolog. A négy tanuló közül kettőnél figyelhető meg a szabályok be nem tartása és ugyanezeknél a rendtartással is problémák adódtak. A másik két tanuló esetén működik a szabályok betartása és a rendtartás is.

A szabályok és a rend be nem tartása miatt a gyerekek iskolát, a tanulást játéknak tekintik, amit akkor hagyhatnak abba, amikor unalmassá válik. A feladatokhoz csak nehezen, hosszas biztatás után kezdenek hozzá, és folyton serkenteni, biztatni kell őket. Még a játékot is hamar megunják. Munkatempójuk és a tanulmányi fejlődésük ezért nagyon lassú.

A tanév végére a két tanuló közül csak az egyiknél volt tapasztalható pozitív változás a szabályok és a rend betartásában, míg a másik tanulónál csupán a rendtartásnál volt megfigyelhető némi pozitív változás. A tanárno elmondása alapján már kevesebbszer kell figyelmeztetni.

A társas kommunikáció terén a négy gyerekből háromnál vannak problémák. Mindhármuknál megfigyelhető volt az év elején, hogy visszahúzódóak, nem tudnak kialakítani megfelelő kapcsolatot osztálytársaikkal, tanáraikkal és gyakran agresszívak társaikkal szemben.

Az első osztályos tanulókra nagy terhet ró a beiskolázás, mivel az iskola újfajta életformát, magatartást követel: elsősorban a közösségben, az osztályban való oktathatóságot. Ha a gyermekek nem tudnak megfelelően kommunikálni a tanárukkal, akkor a tanár nem kap visszajelzést a tananyag megértésére és ezért a tanulók lemaradnak a többiekhez képest. A szociálisan még éretlen gyermek csoportban nehezen oktatható, könnyen elterelődik a figyelme, fáradékony, játékos.

A tanév végére mindhárom gyereknél pozitív változások tapasztalhatóak. Mindanyuiknál megfigyelhető, hogy kommunikatívabbak a tanárokkal, barátkoznak osztálytársaikkal.

Az ukrán tannyelvű első osztályban a három problémás gyereknél ugyanazok a gondok figyelhetőek meg a kognitív képességeknél, mint a magyar tannyelvű első osztályban. A három tanulóból kettőnél viszont nem hogy javulás nem tapasztalható év végére, de még romlottak is a képességek. Mindkét fiúnál a figyelem és a megfigyelő készségek hiánya oda

vezetett, hogy nem tudták megfelelően elsajátítani az írást és az olvasást. Az egyik kisfiúnál a gondokat tetézi még az is, hogy annak ellenére, hogy ukrán osztályba írátták be, semmit sem tud ukránul és a szülei is csak magyarul tudnak.

A szabály és a rend tartása a háromból két gyereknél teljesen megfelelő, míg harmadiknál nem csak év elején voltak problémák, de azok az év végére sem szűntek meg. Ennél a gyereknél egész évben problémák voltak, többször rá kellett szólni. A társas kommunikáció terén is csak nála voltak viselkedési és beilleszkedési problémák, amelye az év végére sem javultak.

A második és harmadik osztály vizsgálatakor megkértem a tanárnőket, hogy emlékezzenek vissza, hogy az első osztálytól kezdve volt-e olyan tanulók, akikkel probléma adódott volna és ezek a viselkedése változott-e az évek folyamán.

A magyar tannyelvű második osztályban három olyan gyerek van, akikkel gondok voltak a beiskolázástól kezdődően. A kognitív képességek terén mindhárom gyereknél előjöttek a figyelem és a megfigyelési problémák, amelyekhez társultak még a gondolkodási funkciók zavarai is. Az egyik tanulónál a fent említett problémákon kívül még megfigyelhető volt az életkornak megfelelő beszédkézség hiánya is.

A második év végére két gyereknél fejlődés volt tapasztalható a figyelem és a megfigyelőképesség terén. A harmadik tanulónál viszont nem volt tapasztalható fejlődés ezen a téren, ezért ő a tanulmányaiban le is maradt a társaihoz képest.

A szabály és a rendtartás területén mindhárom tanulónál hiányosságok voltak az iskolakezdés után. Két gyereknél a második év végére teljes mértékű pozitív változás történt. Az egyik tanuló viszont a második év végére sem tudja betartani az iskola szabályait és a rendet a közvetlen környezetében.

A társas kommunikáció terén csak két gyereknél adódtak gondok, ebből az egyiknél a második év végére helyreállt a kommunikáció a társaival és a tanárokkal. A másik tanulónál csak részben volt tapasztalható pozitív változás, mivel az osztályból csak egy kislánnyal barátkozik, a többiekkel viszont nem sokat beszélget vagy játszik. Ennél a gyereknél a tanárnő megjegyzi, hogy az apa elég agresszív tud lenni és valószínűsíti, hogy ezért vannak gondjai a szabály és a rend betartásával és a többiekkel való kommunikációval.

Az ukrán tannyelvű második osztályban csak egy gyereknél adódtak problémák és csak a kognitív képességekben meg a társas kommunikáció során. Viszont nála a második év végére kevés pozitív változás történt. A kognitív képességek terén csak a gondolkodása javult valamelyest, de még mindig problémát jelent az írás és a beszéd. Keveset beszélget

társaival, nehezen tudja kifejezni magát az órákon és legtöbbször egyedül szeret lenni és játszani.

A magyar tannyelvű harmadik osztályban három problémás gyerek volt a beiskolázás kezdetétől. Mindhárom tanulónál problémák voltak a kognitív képességek terén, főleg a figyelemben, a megfigyelő képességben és a gondolkodás különböző funkcióiban. Ezekből adódóan előjöttek a tanulási nehézségek is, elsősorban az olvasás terén. Az adott tanév végére mindhárom tanulónál fejlődés volt megfigyelhető a kognitív képességek terén. Két tanuló figyelemre méltó fejlődést tanúsított több készség és képesség terén, míg a harmadik tanulónál csak az olvasási képesség fejlődése volt jelentős.

A szabályok és a rend betartása során csupán két tanulónál voltak gondok, ám csak egyiküknél volt tapasztalható némi pozitív fejlődés az év végére.

A társas kommunikáció terén csak egy tanulónak voltak gondjai, de ezek sajnos nem változtak meg a tanév végére sem. Továbbra sem barátkozik, és nem kommunikál társaival, önállóan, egyedül játszik.

Az ukrán tannyelvű harmadik osztályban két tanulóval adódtak problémák. A kognitív képességek terén mindkettőjüknek problémája volt a figyelemmel, a beszéd megértésével. Az egyik tanulónak súlyos gondjai voltak az olvasással és az írással is. A tanárnő elbeszélése alapján ez a tanuló az első osztályos szintnek felel meg az írás-olvasás terén. Míg a másik tanuló ez év végére pozitív változáson ment át az olvasás, a beszédértés és a figyelem terén, addig azonban ennél a tanulónál semmilyen javulás sem volt tapasztalható a három év folyamán.

Mindkét tanulónak problémája adódott a szabályok és a rend betartásával kapcsolatban, ám csak egyikük mutatott pozitív fejlődést e téren.

A társas kommunikációval is nehézségeik voltak, és e területen is csak egyikük zárkózott fel társaihoz.

Adatok elemzése az osztályokra nézve

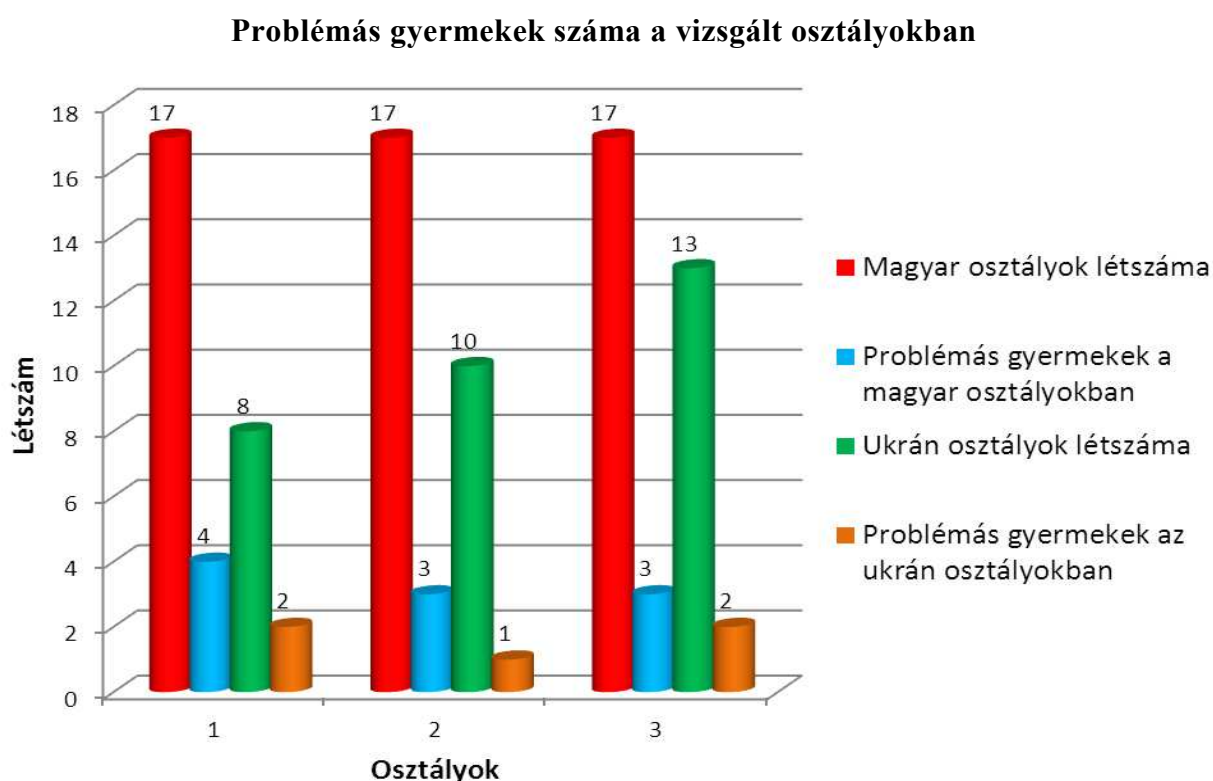
Vizsgálatunk célja, hogy bizonyítsuk az iskolaéretlenség hatásait a beilleszkedési nehézségekre és folyamatokra, valamint a tanulmányi előmenetelre az alsó tagozatos osztályokban. Nem csupán individuális téren, a tanulókra nézve külön-külön látunk hasonló jellemzőket, hanem az osztályközösségekre nézve is. Ezért fontos, hogy az osztályközösségeket egészében nézve is megvizsgáljuk, ráadásul a kutatási helyszín

különleges helyzetéből fakadóan itt ukrán és magyar tannyelvű osztályok vizsgálati eredményeit is összehasonlíthatjuk.

Természetesen szem előtt kell tartani, hogy az első osztályosokkal kapcsolatban nem tudunk olyan pontos, részletekbe menő tényeket feltárni, mint pl. a harmadik osztályosok esetében. Hiszen az első osztályosok számára az egész tanév a beilleszkedésről szól, míg a harmadik osztályosokkal kapcsolatban az osztályfőnököknek már két-hároméves tapasztalatanyaga van a problémás tanulók előmenetelét és fejlődését nézve. Úgy véljük, hogy a harmadik osztályban megtalálható problémás gyermekek esetében az iskolaéretlenségre visszavezethető magatartási vagy tanulmányi problémák már olyan mértékűek, melyet nehezen, vagy egyáltalán nem tudnak a pedagógusok kezelni.

A magyar és ukrán osztályokban előforduló problémás gyermek számát jól ábrázolja a következő diagram:

1. sz. ábra

A 8-17 fős osztályok mindegyikében 1-4 problémás gyermek tanul, tehát az ábra alapján kijelenthetjük, hogy minden egyes osztályban találunk problémás gyermekeket, azonban legtöbbjükkel kapcsolatban az osztályfőnök véleménye alapján pozitív változás volt megfigyelhető a tanév kezdetétől a tanév végéig. Azonban tény, hogy egyes gyermekek

esetében egyáltalán nem volt pozitív változás bizonyos készségeket illetően. Sajnos minden osztályban előfordult legalább egy ilyen gyermek. Továbbá jellemzően gyakori volt, hogy nem csupán egy kritériummal voltak gondok, hanem többel (pl. akiknek gondja van a magatartással, azoknak a rendtartással is problémája van). Viszont nagyon fontos, hogy egyetlen gyermeknél sem fordult elő, hogy nem felelt volna meg egyetlen, az életkorának megfelelő kritériumnak sem a tanév végére.

Mivel a magyar és ukrán tannyelvű osztályok létszáma nem egyezik meg, és a bennük található beilleszkedési és tanulmányi problémákkal küzdő gyermekek száma sem egyforma, előnyösnek találjuk, ha ezeket az osztályközösségeket úgy is összehasonlítjuk, hogy milyen a problémás gyermekek részaránya a teljes létszámhoz képest, amely a következőképpen alakul:

1. sz. táblázat

Problémás gyerekek részaránya az ukrán és magyar osztályokban

Évfolyam	Magyar osztály	Ukrán osztály
I.	23,5%	37,5%
II.	17,6%	10,0%
III.	17,6%	15,4%

Az 1. sz. táblázat alapján elmondható, hogy az első osztályosokat tekintve az ukrán tannyelvű osztály egyharmada (37,5%) problémás, míg a magyar tannyelvű esetében a közösség közel egynegyedével (23,5%) vannak gondok. A többi osztályokban azonban szépen megfigyelhető, hogy arányaiban több problémás gyermek tanul a magyar osztályokban, mint az ukrán tannyelvűekben. Az osztályfőnökök tapasztalatai szerint ez nagyban köszönhető annak, hogy az első ukrán osztályba gyakran íratnak be olyan magyar nemzetiségű gyermeket, akinek családjában senki sem beszél ukránul. Nem iskolaéretlenségből fakadó probléma ez, hanem a nyelvi tudás alacsony foka miatt merülnek fel elsősorban tanulmányi, ehhez szorosan kapcsolódva pedig magatartási és beilleszkedési problémák. A magyar szülők gyermekeinek nagyon kevés az ukrán szókinccse, nem értik a pedagógust, nem értik a tananyagot, nem értik a társaikat – azaz nehezen kommunikálnak és tanulmányi előmenetelük is rosszabb azt átlagnál. Az adatok alapján a nyelvi hátrányból fakadó lemaradást azonban legtöbbször behozzák a második vagy harmadik tanévre.

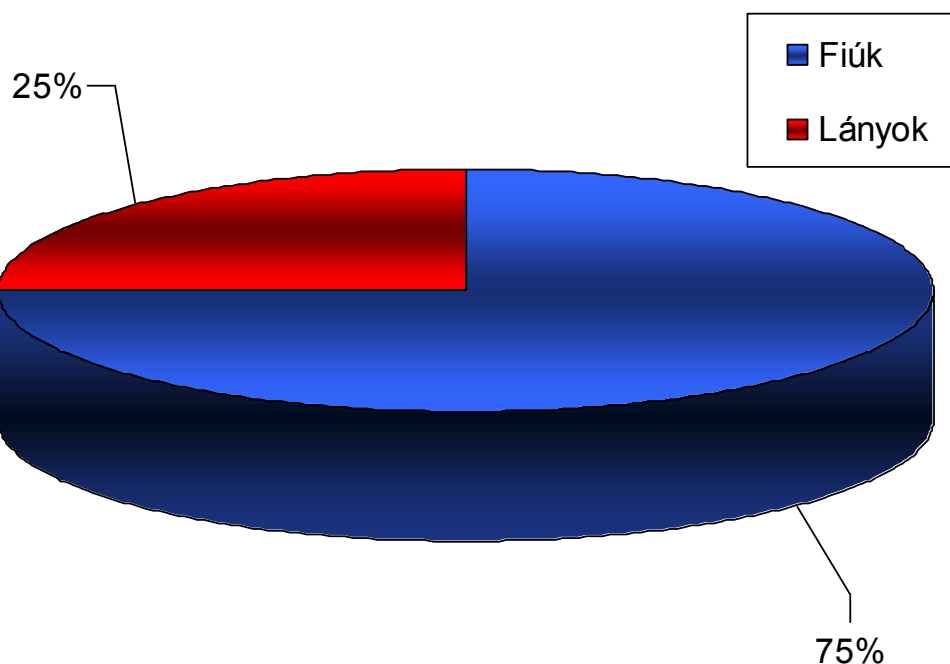
A magyar tannyelvű osztályokban kizárólag magyar nemzetiségű gyermekek tanulnak, ezért a beilleszkedési vagy tanulmányi nehézségeket nem magyarázhatjuk a nyelvi

hátránnyal. Szembetűnő, hogy a második, illetve harmadik évfolyamban több a problémás gyermek (az arányokat nézve), mint az ukrán tannyelvű osztályokban. Az ukrán tannyelvű osztályokban a gyermekek nagy részének elsősorban a kognitív kritériumokkal gyűlt meg a bajuk (a fent tárgyalt okokból kifolyólag), míg a társas kommunikációt, rendtartást és szabálykövetést tekintve jól alakult a fejlődésük. A magyar osztályokban azonban jelentős problémák vannak a rendtartással és szabálykövetéssel is, egyes gyermekek kifejezetten zárkóztak és gondjaik vannak a társas kommunikációval. Természetesen itt is nagy hatással van a gyermekekre a családi háttér – így pl. az elvált szülők gyermekeivel, vagy agresszíven viselkedő édesapa gyermekével komoly gondok vannak, ám a többiek esetében sem a nyelvi lemaradással, sem a rossz vagy nem megfelelő családi háttérrel nem magyarázható a beilleszkedési vagy tanulmányi lemaradás megléte. Így arra kell következtetnünk, hogy ezeknél a gyerekeknél bizony az iskolaéretlenség okoz gondokat, amely egyes esetekben még a harmadik évfolyamon is érezteti hatását.

Tapasztalatok szerint a fiúkkal több a probléma az iskolakezdésnél, mert éppen csak túljutottak a nemi identitás kialakulásán és a nemi szerepeiket gyakorolják. Rosszabbak, verekedősek, hiszen ezek a hagyományos férfias viselkedésminták. Ezeket a tapasztalatokat nagyon szépen szemlélteti a vizsgált gyermekek nemi összetétele is:

2. sz. ábra

Problémás gyermekek nem szerinti összetétele

Szemléletes, hogy a vizsgált gyermekek háromnegyede fiú. Szinte valamennyiükben közös a vágy, hogy jól tanuljanak, de a 6-7 éves fiúknál még hiányoznak a tényleges teljesítménymotivációk. A szeretett személyek kívánságainak akarnak eleget tenni, hogy örömet szerezzenek nekik, és elismerést, szeretetet kapjanak viszonzásul.

A legtöbb problémás gyermek esetében gondokat okoz a rendtartás, a szabályok betartása évkezdéskor, mindez azonban év végére általában javulást mutat. A monotónia-tűrés is szabályok betartásához tartozik, tehát az egyhangú, „unalmas” feladatok elvégzésére való képesség. Természetesen a munkaérettség fokozatosan fejlődik ki, elsősorban az iskola hatására, de „csíráinak” már meg kell lennie a beiskolázás idejére. A feladattudat összefügg az akarat bizonyos fejlettségével. A beiskolázandó gyermeknek képesnek kell lennie arra, hogy a tanórákon, akaratli úton fegyelmezni tudja — legalább bizonyos fokig — az erre a korra jellemző nagy mozgásigényét, akaratlagosan figyelni tudjon a pedagógus szavára, bármennyire csábítja is a kinti világ, a játszó barátok.

Vizsgálatom során az osztályfőnökökkel való beszélgetések ideje (2. számú ábra) alatt a pedagógusok véleményére is kitértünk azzal kapcsolatban, hogy véleményük szerint mik az okai a beilleszkedési és tanulási nehézségeknek, valamint hogy lehetséges ezeket a nehézségeket úgy kezelni, hogy a gyermekek pozitív fejlődést mutassanak és felzárkózhassanak társaikhoz.

Interjú a pedagógusokkal

A tanárnők elmondták a beszélgetés során, mennyire fontosnak tartják, hogy a gyerekeket iskolaéretten írassák be az iskolába. Ehhez mindenképpen szükséges, hogy az óvodában megfelelően felkészítsék a gyerekeket, amibe a szülők is megfelelőképpen bekapcsolódhatnak. A tanárnők kitértek arra, hogy munkájuk során gyakran találkoznak iskolaéretlen gyerekekkel, akiknek a felzárkóztatása nem könnyű feladat, hiszen több odafigyelést és időt igényelnek. Ezekkel a tanulókkal órák után kell foglalkozniuk, hogy fel tudjanak zárkózni a többi tanulóhoz. Ezen kívül alkalmazható még differenciált bánásmód, különféle motivációs tevékenységek, de nagy segítséget nyújthatnak a családtagok is.

A tanárnők elmondták a beszélgetés során, hogy a többéves gyakorlatuk során sajnos gyakran előforduló jelenség az iskolaéretlenség. Nagyon sokszor igen küzdelmes és emberséges feladat az iskolaéretlen gyermekek szintjét felhozni a társaikhoz képest.

Vannak nehéz és körülményesebb diákok, akik nevelésekor nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy hogyan állnak ezekhez a kérdésekhez a szülők és milyenek a családi körülmények. Sokszor a felzárkóztatás több időt igényel, mint a többi tanuló tanítása.

Az iskolaéretlenségen kívül sokszor az is problémát jelent, hogy a gyereket a szülők ukrán osztályba íratják be, ami szintén hátrányt jelent számukra.

A korai, idő előtti beiskolázás esetén kudarcokat megélve egy életre elmehet a gyerekek a kedve a tanulástól. Hasonlóképpen járhat akkor is a gyermek, ha a magyar anyanyelvű szülő – saját elszalasztottnak vélt esélyeit, a jobb érvényesülés vagy az ukrán nyelv könnyed elsajátításának hamis ideáját előtérbe helyezve – ukrán tannyelvű iskolába íratja gyermekét. Ilyenkor elfeledkeznek arról, hogy egy hatéves gyermek nem nyelvet tanulni megy iskolába. Nem hatévesen kell az ukrán nyelvet, mint államnyelvet elsajátítani! (Főleg nem annak a gyerekeknek, akinek esetleg a szülője sem beszél jól ukrán, vagy eddig soha nem szólalt meg otthon a magyar nyelven kívül más nyelven). A mai iskola olyan magas elvárásokat, követelményeket állít az oda belépő gyermek elé, hogy van mit csinálnia a tanulónak, ha megszeretne ezeknek felelni. Ne akarjuk szülőként (hisz mi mindig a legjobbat akarjuk a gyerekekünknek!), hogy még a tanítási nyelv elsajátítása is terhelje a gyermeket. Hogy a tanító néni mondandóját ne értse. Hogy ne tudja, mi az, amit elvárnak tőle, hogy mit és hogyan kell tennie. Hogy csak lesse és utánozza azt, amit az osztálytársai tesznek (amennyiben azok értik az utasításokat). Ha ez történik, akkor tulajdonképpen mi magunk járulunk hozzá, hogy gyermekünk figyelemzavarossá váljon, ami akár a gyermek egész életére rányomhatja a bélyeget.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az iskolába lépéssel a gyermek élete fontos fordulópontjához ér. Nem mindegy, hogy milyen lelki élmény kapcsolódik ehhez a naphoz, hogyan lépi át a gyermek az iskola „küszöbét”, félelem, gátlás vagy bizakodás teli várakozás csillog-e szemében. A szülők és a gyermekek is sokat várnak a tanítótól, aki mindent megtesz azért, hogy jövőre kis tanítványai a következő napon is és azután is mindig örömmel, szívesen menjenek az iskolába. Nem elég azonban a tanító segítsége, az óvodának az óvó néniknek, dajkáknak és a szülőknek is sokat kell tenni már az iskolába lépés előtt. Az a kisgyermek, akit otthon úgy ijesztgetnek az iskolával, mint valami félelmetes ismeretlennel, ahol csak rossz érheti az embert, nem fog örülni annak, hogy ő már iskolás. A felnőttek sajnos sokszor mondogatják már előre: „vége lesz az arany szabadságnak, várj csak, majd ha iskolába kerülsz...; ha rossz leszel, büntetést kapsz a tanítótól...; bezárnak... stb.”. Nos, ha még olyan jó szándékkal, tréfából is teszik ezt, az iskolára előkészítésnek nem a legjobb módszere. Az így ijesztgetett gyermeknek nem lesz vonzó az iskola, s tele félelemmel, szorongással, daccal fog belépni a kapun. A tanítóknak lesz nehéz dolga, hogy ilyen félénk gyermekkel is megszerettesse a tanulást.

Tapasztalatok azt mutatják, hogy sok olyan család van, ahol az iskolára való „felkészítés” az említett módszerekkel történt. Később éppen ezek a szülők csodálkoznak a legjobban, hogy mennyi baj van az első időszakban a gyermekkel az iskolában és esetleg otthon is, hisz komoly harcot kell vívni az iskolai munka elvégzéséért. Persze az ellenkezője sem szerencsés, mikor túlcordult önbizalommal gátlástalanul éli meg a gyermek az első iskolás éveket és elbizakodottsága miatt nem lesz képes a kitartó munkára az iskolai követelmények elvárások teljesítésére, nem tud megfelelni a feltétlen követelések időszakának, viselkedése antiszociálissá válik, így eleve kudarca van ítélve az iskolakezdése.

Dolgozatomban az iskolaéretlenség mindig aktuális kérdéskörét vizsgáltam egyrészt a fellelhető szakirodalom alapján, másrészt saját kutatást végeztem a Beregszászi 3. számú Zrínyi Ilona Középiskola alsó tagozatait vezető pedagógusok segítségével. A vizsgálatban a tanintézmény magyar és ukrán tannyelvű első három alsó tagozatait vettük megfigyelés alá az alapján, hogy a pedagógusok szubjektív véleményére voltam kíváncsi a gyermekek tanulmányi előmenetelére, valamint a beilleszkedési folyamatokra tekintettel.

A vizsgálat eredményeként elmondható, hogy minden alsó tagozatos osztályban akadnak problémás gyermekek. Egyes esetekben a rossz tanulmányi eredmények, valamint a

beilleszkedési vagy tanulási nehézségek megmaradnak több évfolyamon keresztül. Előfordul, hogy ez a lemaradás nem magyarázható sem családi háttérrel, illetve rossz körülményekkel, továbbá mentális alulfejlettséggel sem. Az ilyen esetekben arra következtethetünk, hogy az első osztályba még iskolaéretlen gyermeket íratnak be a szülők, aki aztán képtelen volt behozni a lemaradását a társaihoz képest. A legtöbb esetben a pedagógusok sikeresen elérik, hogy ezek a gyerekek hamar felzárkózzanak, és életkoruknak megfelelő eredményeket érhetnek el minden téren. Ám sajnos előfordulnak az olyan ritka esetek, amikor egy problémás gyermeknél egyáltalán nem tapasztalható pozitív fejlődés a tanév kezdetétől a tanév végéig semmilyen téren. Az ilyen esetek rendkívüliek, azonban ritkák.

A szóbeli interjúk alatt arra intik a szülőket a pedagógusok, hogy lehetőség szerint próbálják objektíven megfigyelni gyermekeiket, és ha iskolaéretlenség merül fel az első osztályba való beíratás előtt, akkor lehetősége szerint várjanak egy életévet az iskolába való indulás előtt.

Nagyon fontos eredmény, hogy az ukrán tannyelvű osztályokba beíratott első évfolyamos gyermekek gyakran nem iskolaéretlenség miatt küzdenek tanulási nehézségekkel, hanem nyelvi problémák miatt – ami abból fakad, hogy a magyar anyanyelvű gyermeke a teljesen magyarul beszélő szülők ukrán tannyelvű osztályba íratják annak érdekében, hogy hamarabb és jobban megtanuljon a gyermek ukránul. Szép álmom, hogy az államnyelvet ismerő gyermek majd jól elhelyezkedik az iskola befejezése után, ám sajnos az a leggyakoribb tapasztalat, hogy ez nem valósul meg. Ezek a gyerekek a nyelvi hátrány miatt gyorsan lemaradnak társaiktól és az életkornak megfelelő tudásanyagot sem szerzik meg (sem magyar, sem ukrán nyelven) – ami később jelentős hátrányt okoz az életben való boldogulásukban is.

РЕЗЮМЕ

Вступ дитини до школи - надзвичайно відповідальний момент як для самої дитини, так і для його батьків. Адже зі вступом до школи настає абсолютно новий етап життя дитини. І до цього етапу він повинен бути достатньо підготовлений. Перш за все, дитина повинна бути готовий виконувати серйозну діяльність, що дає йому не тільки нові права, а й такі, що покладають нелегкі обов'язки. Маленький школяр має право розраховувати на повагу оточуючих до його навчальних занять і сам зобов'язаний систематично виконувати всі завдання вчителя, вести себе у відповідності зі шкільними правилами незалежно від того, хоче він цього в даний момент чи ні. Особливо складним цей період є для 6 – 9 річних дітей, оскільки вони переживають у своєму розвитку кризу, яка характеризується складним фізичними і психологічними змінами.

Внаслідок цього діти відчувають значні труднощі адаптації до нових умов школи, негативні емоційні переживання, утрудняються у встановленні повноцінних контактів з дорослими і однолітками, що в підсумку призводить до зниження успішності молодших школярів.

Психологами доведено, що в дітей, не готових до систематичного навчання, важче і триваліше проходить період адаптації, пристосування до школи; в них частіше проявляються різноманітні труднощі в навчанні; серед них значно більше невстигаючих, і не тільки в першому класі.

Відомо, що більше половини «неготових» до школи дітей мають низьку успішність, а це означає, що визначення ступеня готовності є одним із шляхів попередження невстигання. «Неготовність» для вчителя – сигнал. Який показує необхідність пильної уваги до учня, пошуку більш ефективних засобів і методів навчання, індивідуального підходу, який би враховував особливості і можливості дитини. За даними лікарів у значної частини дітей психологічна готовність поєднується з недостатньою функціональною готовністю організму.

Фактично «неготові» діти – це «контингент ризику»: ризику мати проблеми і труднощі у навчанні, ризику невстигання, ризику поглиблення відхилень у стані здоров'я. Саме тому такі діти вимагають особливого підходу і особливої уваги вчителя. Тому важливо визначити рівень готовності до школи ще до початку навчання, щоб враховувати ці особливості з перших днів навчання в школі.

В дослідженнях психологів відмічається, що найбільш загальним показником готовності дитини до школи є стійке позитивне ставлення до шкільного навчання. Якщо дитина безболісно перейшла до нових вимог, якщо навчання дається їй відносно легко, якщо у неї не втрачається інтерес до учіння а навпаки, зміцнюється і розвивається, в цьому випадку можна говорити про повноцінну психологічну підготовку дитини до школи. А хто ж такі неготові до школи? Які ж причини цього явища?

В зарубіжній і вітчизняній літературі поняття готовності до початку навчання розглядається з різних позицій: паспортного, біологічного віку, психологічної і соціальної зрілості. Одні вчені достатнім критерієм «шкільної незрілості» вважають розходження паспортного і біологічного віку. Інші надають цьому критерію меншого значення, а більш переконливим вважають об'єктивне рентгенівське обслідування і встановлення таким чином кісткового віку. Більш ширше підходять до питання ті дослідники, які розглядають «шкільну незрілість» як неправильний розвиток всієї особистості дитини. У «незрілих» відмічають недостатню самостійність, загальмованість, відсутність чіткого розуміння вимог, які ставляться, занижена працездатність і підвищена стомлюваність, відставання моторики і мовні порушення.

В багатьох роботах відмічається, що незрілість дітей знаходиться в тісному взаємозв'язку із станом матері під час вагітності і родів, культурним рівнем батьків і рядом соціальних факторів, із них найважливіші – неблагополуччя сім'ї, низький освітній ценз батьків, погані побутові умови.

Саме про основні питання склала анкету, таблицю для вчителів Берегівської ЗОШ I-III ступенів № 3, з метою, щоб спостерігаючи за молодшими школярами, аналізуючи описи неготових до школи учнів. У своїй роботі висвітлила результати, і прийшла до висновку що незрілість дітей до школи є актуальною проблемою у початкових класах, з якою дуже важливо займатися педагогам та батькам молодших школярів.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. COLE, MICHAEL- COLE, SHEILA R.: *Fejlődéslélektan*, Osiris Kiadó, Bp. 2003, 162-234. old.
2. FELLEGINÉ, TAKÁCS, A.: *Problémás tanulók, okok és megoldási javaslatok*. In: N. Kollár, K. és Szabó, É (szerk.): *Pszichológia pedagógusoknak*, Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 472-495 old.
3. GÁLL LEVENTE: *Testnevelés I.*, Tantárgyi adatlap, Sapientia – EMTE, 2009, 13-21 old.
4. Mérei Ferenc - V. BINÉT ÁGNES: *Gyermeklélektan*. Gondolat Kiadó. Budapest, 1993, 26-34. old.
5. KENDE ANNA, ILLÉS ANIKÓ: *A rugalmas beiskolázás és az oktatási szakadék összefüggései*. Új Pedagógia Szemle 2007./ 11.
6. KÓSÁNÉ ORMAI VERA: *Beilleszkedési nehézségek és az iskola* Tankönyvkiadó, Budapest, 1989, 140- 155 old.
7. KÓSÁNÉ ORMAI VERA: *Magatartási zavarok-szociális inadaptáció*. In: Balogh László-Tóth László: *Fejezetek a pedagógiai pszichológia köréből*. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1998, 15. old.
8. KRIPPEL ÉVA: *Az iskolai alkalmasság, iskolaérettség: halasztás vagy beiskolázás*. Katedra folyóirat 2016/6
9. MÉSZÁROS ARANKA: *Az iskola szociálpszichológiai jelenségvilága*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2002, 147–163.
10. MIHÁLY ILDIKÓ: *Életkor és iskolakezdé*. in.: Új Pedagógia Szemle 2001./ 05.
11. PORKOLÁBNÉ BALOGH KATALIN: *A tanulási képességeket meghatározó pszichikus funkciók fejlődése, a tanulási nehézségek korai felismerésének lehetőségei, a fejlesztés perspektívái*. in.: *Fejezetek a pedagógiai pszichológia köréből*, 2005.
12. SALAMON JENŐ (1993): *A megismerő tevékenység fejlődéslélektana*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993, 8-15 old
13. ZSIDI ZOLTÁN: *Hagyjuk sorsára? – Magatartászavar fiatalokban*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997, 56. old
14. ZSOLNAI ANIKÓ: *Szociális kompetencia- társas viselkedés*. Gondolat Kiadó, Bp. 2003, 35-46 old
15. www.tereske.net, 2016
16. www.kyokushin-rengokai.hu, 2016

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra: Problémás gyermekek száma a vizsgált osztályokban	61
2. ábra: Problémás gyermekek nem szerinti összetétele	63
3. ábra: Interjú a pedagógusokkal	65

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: Problémás gyerekek részaránya az ukrán és magyar osztályokban	62
--	----

MELLÉKLETEK

Iskolaérettségi vizsgálat

Osztály:

Vezető pedagógus neve:

KRITÉRIUMOK:

№	A gyermek neme	Életkor	Iskolakezdéskor				Tanév végén			
			Kognitív képességek	Szabálytartás	Társas kommunikáció	Rendtartás	Kognitív képességek	Szabálytartás	Társas kommunikáció	Rendtartás